

Opinie prywatne (opinie stron) w prawie i praktyce w wybranych krajach Unii Europejskiej (Austria, Belgia, Francja, Hiszpania, Niemcy, Włochy)

CZĘŚĆ I

Opinie prywatne w postępowaniu cywilnym

dr hab. Joanna TACZKOWSKA-OLSZEWSKA, prof. IWS

Spis treści

Wprowadzenie	4
I. Opinie prywatne w romańskich systemach prawnych	7
1. Belgia	7
2. Francja	12
3. Hiszpania	21
4. Włochy	27
II. Opinie prywatne w germańskich systemach prawnych	38
1. Austria	38
2. Niemcy	46
Podsumowanie	51
Bibliografia	53

Wprowadzenie

Przeprowadzone w 2025 r. w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości na zlecenie Ministerstwa Sprawiedliwości badanie dotyczące opinii prywatnych w prawie i praktyce państw Unii Europejskiej miało charakter dwupłaszczyznowy. Jedną z nich obejmowała analizę systemów prawnych wybranych państw europejskich na gruncie prawa karnego procesowego, natomiast druga – dotyczyła prawa procesowego cywilnego.

Część niniejsza stanowi rezultat analizy systemów prawnych, a także poglądów prezentowanych w doktrynie i orzecznictwie w odniesieniu do dopuszczalności wykorzystania opinii prywatnych w procesie cywilnym w Austrii, Belgii, Francji, Hiszpanii, Niemczech i we Włoszech. W badaniu posłużono się analizą tekstów aktów prawnych, wykorzystując jako wiodącą metodę wykładni językowej i systemowej oraz – ze względu na cel badania – metodę prawnoporównawczą. Ustalono zatem, w pierwszej kolejności, czy istnieją, a jeśli tak, jaki mają kształt i jakie brzmienie normy prawne, z których można byłoby wyprowadzić definicję terminu „opinia prywatna”, oraz przeanalizowano, w jaki sposób strony wykorzystują w procesie cywilnym opinie prywatne. Celem badania było udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie badawcze: Czy w państwach UE, których systemy prawne poddano analizie, ustawodawca dopuszcza wykorzystanie, w procesie cywilnym, opinii prywatnej jako dowodu, który może stanowić podstawę rozstrzygnięcia sprawy i wydanie wyroku?

Pobieżny przegląd ustawodawstw państw UE pozwalał na przyjęcie kilku założeń. Po pierwsze, dostrzeżono, że stanowiska dotyczące opinii prywatnych ewoluują w kierunku wspierania aktywności stron postępowania i tworzenia zachęt ugodowego zakończenia sporu. Zauważono, że zmiana podejścia ustawodawcy rzutuje także na kształt rozwiązań dotyczących opinii prywatnych i dopuszczalności korzystania przez strony z pomocy zatrudnianych przez nie ekspertów. Po drugie, dostrzeżono, że istnieją znaczące różnice pomiędzy państwami odnoszące się zarówno do oceny znaczenia przypisywanego opiniom prywatnym

i ich przydatności w postępowaniu dowodowym, jak i dotyczące koncepcji dopuszczalności korzystania przez strony ze wsparcia prywatnych konsultantów.

Dostrzeżenie wskazanych powyżej odrębności nie tylko skłoniło do poszukiwania motywów działania ustawodawcy oraz ustalania skutków przyjętych w poszczególnych państwach regulacji, ale umożliwiło także sformułowanie założeń, a następnie także wniosków, o charakterze ogólnym.

Zauważono, że w systemach państw UE można wyróżnić dwa modele rozwiązań. Pierwszy, charakterystyczny dla państw systemu germańskiego, w szczególności Niemiec i Austrii, model rygorystycznego ujmowania dowodu w procesie cywilnym, w którym zakłada się zamknięty katalog dowodów. W tym modelu wiodące znaczenie posiada zasada swobodnej oceny dowodów. Do niej bowiem odwołuje się najczęściej w tych systemach judykatura, wypowiadając poglądy dotyczące rangi i użyteczności opinii prywatnych w procesie. Charakterystyczne dla drugiego modelu jest odwołanie się w wypowiedziach doktryny i orzecznictwa do zasady kontradyktoryjności i potrzeby zapewnienia równowagi praw stron postępowania będących w sporze sądowym. W modelu tym, charakterystycznym dla państw systemu romańskiego, przy zachowaniu odrębności dla każdego z tych państw, przyjmuje się, że opinia prywatna posiada rangę autonomicznego dowodu (Hiszpania) albo – co najmniej – może, pod pewnymi warunkami, zostać zaliczona w poczet materiału dowodowego (Włochy) lub też status opinii prywatnej jest zmienny i zależy od etapu postępowania (Francja), gdzie szczególnego znaczenia opinie prywatne nabierają w postępowaniu mediacyjnym, którego wszczęcie i prowadzenie jest obligatoryjne i odbywa się przy udziale sędziego.

Termin „opinie prywatne” jest definiowany na potrzeby niniejszego badania w sposób niekontrowersyjny i powszechnie akceptowany w doktrynie i nauce prawa. Przez opinie prywatne rozumie się sporządzone na zlecenie stron postępowania cywilnego, bez zarządzenia sędziego, ekspertyzy w formie pisemnej, złożone do sprawy, których celem jest nie tylko wsparcie argumentacji strony zawartej w pismach procesowych, ale też przekonanie sądu o wartości dowodowej ekspertyzy, co miałyby – w zamiarze strony – prowadzić do uzyskania przewagi procesowej i ostatecznie uzyskania korzystnego dla niej rozstrzygnięcia procesu.

Zasadniczym celem badania było ustalenie, czy na gruncie rozwiązań przyjętych w systemach prawnych wybranych państw europejskich opinie prywatne mogą zostać zaliczone w poczet materiału dowodowego, na którym sąd może oprzeć rozstrzygnięcie sprawy. W przypadku uzyskania pozytywnej odpowiedzi na powyższe pytanie uznano, że istotne jest także ustalenie zasad i trybu dopuszczania opinii prywatnych, w szczególności terminów ich wnoszenia przez strony, formy, zakresu przedmiotowego oraz trybu zgłaszania ewentualnej opozycji przez stronę przeciwną oraz motywów, jakimi kierował się prawodawca, nadając opiniom prywatnym (*expertise prive, private opinion*) przymiot autonomicznego dowodu (środka dowodowego). Należało zatem ustalić treść aktualnych przepisów prawnych, z których

dekodowano normy dotyczące dopuszczalności posłużenia się przez stronę w procesie cywilnym opinią sporządzoną na jej zlecenie, a następnie ustalono i opisano różnice istniejące w analizowanych systemach prawnych. Celem badania było także ustalenie skutków, jakie dla procesu cywilnego, w szczególności zasad rozstrzygania, oceny dowodów i struktury materiału dowodowego, mogą mieć akceptowane i realizowane w państwach UE rozwiązania prawne.

I. Opinie prywatne w romańskich systemach prawnych

1. Belgia

W Belgii ukształtował się model pośredni pomiędzy klasycznym, tradycyjnym i dominującym jeszcze do niedawna¹ w państwach systemu kontynentalnego, w tym także w Polsce modelem, w którym opinia prywatna nie jest zaliczana w poczet materiału dowodowego, stanowiąc jedynie uzupełnienie i wzmocnienie stanowiska stron (Niemcy, Austria, Polska) a modelem, w którym opinie prywatne stanowią autonomiczny dowód posiadający wartość dowodową porównywalną z dowodem z opinii biegłego sądowego oraz innymi dowodami zgłoszonymi przez stronę, dopuszczonymi i przeprowadzonymi w sprawie².

Zmiana podejścia do materii, jaką stanowią opinie prywatne w procesie cywilnym i sposobu oceny ich wartości dowodowej, jest rezultatem wejścia w życie 1 listopada 2020 r. nowego

¹ Analizę sposobów ujmowania opinii prywatnych w systemach prawnych wybranych państw europejskich do 2008 r. przeprowadził P. Ryłski (Zob. P. Ryłski, *Prywatna opinia biegłego w postępowaniu cywilnym – analiza prawno porównawcza*, Warszawa 2009, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/PDF/2009/PRAWO%20PRYWATNE/P-Ryłski-Prywatna-opinia-bieg%C5%82ego-w-post%C4%99powaniu-cywilnym-2009.pdf>, s. 18 (dostęp: 5.01.2026 r.). Analiza dotyczyła dopuszczalności i mocy dowodowej prywatnej opinii biegłego w różnych systemach procesowych państw systemu kontynentalnego oraz USA. Z przeprowadzonej analizy wynikało, że część systemów procesowych, podobnie jak prawo polskie, nie przewiduje środka dowodowego w postaci prywatnej opinii biegłego, uznając jedynie możliwość korzystania z opinii biegłego sądowego. P. Ryłski wskazuje, że stanowi to wyraz traktowania biegłego jako pomocnika sądu mającego dostarczyć wiadomości specjalne, którymi sąd nie dysponuje. Jako pełnowartościowy dowód wykorzystywany w procesie cywilnym opinie prywatne były wykorzystywane w systemie *common law* (USA, Irlandia), gdzie strony samodzielnie zbierają materiał dowodowy. P. Ryłski zauważa zarazem, że w systemach niektórych państw europejskich dopuszcza się opinię prywatną (Hiszpania, Finlandia, Szwecja, Włochy), by służyła, obok opinii biegłego sądowego, jako dowód w postępowaniu cywilnym (tamże, s. 18). Spostrzeżenia zawarte w powyżej wskazanej analizie w dużej części utraciły aktualność przede wszystkim ze względu na nowe akty ustawodawcze, jakie zostały przyjęte w państwach europejskich po dacie publikacji powyższej ekspertyzy. Dotyczy to: Włoch, Hiszpanii, Francji, Belgii. Jedynie w Niemczech i Austrii ustawodawca utrzymuje niezmiennie stanowisko, zgodnie z którym opinie prywatne nie są zaliczane w poczet materiału dowodowego w sprawach cywilnych.

² P. Ryłski zaliczył do nich niektóre państwa systemu *common law*, z pewnymi odrębnościami dla każdego z systemów krajowych (także stanowych), jak w szczególności systemy: USA, Irlandii, Anglii, ale także systemy prawa kontynentalnego, jak w szczególności: Hiszpanii, Włoch, Szwecji, Finlandii (zob. P. Ryłski, *Prywatna opinia biegłego w postępowaniu cywilnym...*

Kodeksu cywilnego (*nouveau Code civil*³), wprowadzonego ustawą z dnia 13 kwietnia 2019 r., którą istotnie zmodyfikowano dawny Kodeks cywilny (*Ancien Code civile napoléonien*⁴). Jedną z najistotniejszych zmian wprowadziła Księga 8 zatytułowana „Dowód” (*La preuve*⁵), w której usytuowano przepisy dotyczące przedmiotu dowodzenia, rodzaju i charakteru dowodów, rozkładu ciężaru dowodu, oceny wartości dowodowej. Zgodnie z art. 8.8 CC: „jeżeli prawo nie stanowi inaczej, dowód można przedstawić za pomocą dowolnego środka dowodowego”⁶. Zarazem w art. 8.5 CC sformułowano ogólną zasadę dotyczącą dopuszczalności dowodu, zgodnie z którą: „Jeżeli prawo nie stanowi inaczej, dowody muszą zostać przedstawione z rozsądnym stopniem pewności”⁷. W kolejnych przepisach, tj. art. 8.9–8.11 CC, wskazano wymagania, jakim odpowiadać muszą dowody w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu przekracza 3 500,00 euro oraz w sprawach gospodarczych (pomiędzy przedsiębiorcami oraz przeciwko przedsiębiorcom).

Oznacza to, że w systemie prawa belgijskiego istnieją dwie kategorie dowodów (*preuve libre*), od których ustawodawca wymaga „rozsądnego stopnia pewności” (art. 8.5 CC), oraz kategorie dowodów reglamentowanych (*preuve reglementee*), których wykorzystanie w procesie cywilnym jest uwarunkowane wykazaniem, że posiadają one szczególne, wskazane w tych przepisach atrybuty.

Zgodnie z art. 8.4 wszystkie strony muszą współpracować przy gromadzeniu dowodów. Ciężar dowodzenia spoczywa co do zasady na stronie, która z określonych faktów wywodzi skutki prawne (art. 8.4 zdanie pierwsze), jednakże sędzia został wyposażony w kompetencję do zmiany rozkładu ciężaru dowodzenia. Sędzia może, w uzasadnionych przypadkach, określić, na kim spoczywa ciężar dowodu, gdy zastosowanie ogólnej zasady byłoby oczywiście nierozsądne. Może ponadto skorzystać z tego uprawnienia tylko wtedy, gdy zarządził przeprowadzenie wszelkich niezbędnych czynności dochodzeniowych i zapewnił współpracę stron w gromadzeniu dowodów, bez uzyskania wystarczających dowodów (art. 8.4 zdanie piąte i szóste). Nadto, zgodnie z art. 8.1, 14 CC, przez pojęcie „wartości dowodowej” rozumie się: „stopień, w jakim dany dowód przekonuje sędziego”.

³ Code civile, https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=2019-05-14&numac_search=2019A12168&page=1&lg_txt=F&caller=list&2019A12168=8&trier=promulgation&view_numac=1804032130fr&dt=CODE+CIVIL&fr=f&choix1=ET (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁴ Ancien Code civile napoléonien de 1804 r., https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=1807-09-03&numac_search=1804032150&page=2&lg_txt=F&caller=list&1804032150=4&trier=promulgation&view_numac=1804032130fr&dt=CODE+CIVIL&fr=f&choix1=ET (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁵ Le Livre 8, La preuve, https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=2019-05-14&numac_search=2019A12168&page=1&lg_txt=F&caller=list&2019A12168=8&trier=promulgation&view_numac=1804032130fr&dt=CODE+CIVIL&fr=f&choix1=ET (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁶ Hormis les cas où la loi en dispose autrement, la preuve peut être apportée par tous modes de preuve.

⁷ Hormis les cas où la loi en dispose autrement, la preuve doit être rapportée avec un degré raisonnable de certitude.

Ustalenie, czy opinia prywatna, sporządzona na zlecenie stron procesu, bez postanowienia sędziego, może służyć za dowód w sprawie i – ewentualnie – jaka jest jej wartość dowodowa, powinna zatem następować z uwzględnieniem postanowień zawartych w Księdze VIII nowego Kodeksu cywilnego, a także przepisów prawa procesowego.

W Belgii nie skatalogowano w odrębnej ustawie przepisów regulujących procedurę cywilną. Zostały one zawarte w Kodeksie sądowym (*Code Judiciaire*⁸) w art. 664–1385. O ile Kodeks cywilny nie zawiera bezpośrednich odniesień do opinii prywatnych, o tyle w przepisach prawa procesowego, w Sekcji VI w art. 962–991 CJ unormowano zasady powoływania sądowych ekspertów i dopuszczania opinii sporządzanych na potrzeby postępowania cywilnego.

Literalna wykładnia tych przepisów wskazuje, po pierwsze, że opinie przygotowane przez ekspertów mogą mieć trojakiemu rodzaju status, tj.: a) opinii sądowej sporządzonej przez biegłego wyznaczonego przez sąd; b) opinii pomocniczych sporządzonych na zlecenie biegłego sądowego i wykorzystanych przez niego do sporządzenia opinii właściwej (*conseillers auxiliaires, sapiteur*), a także c) opinii sporządzanych na zlecenie strony postępowania przez tzw. doradców technicznych (*conseilleur techniques*). W art. 962 CJ postanowiono, że sędzia może, w celu rozstrzygnięcia sporu, który przed nim wniesiono, lub w razie obiektywnego i realnego zagrożenia powstaniem sporu, powołać biegłych w celu przeprowadzenia obserwacji lub wydania opinii technicznej. W myśl art. 971 § 2 CJ sędzia może umówić spotkanie wstępne (*la réunion d'installation*) z udziałem stron i biegłego sądowego⁹. Sędzia wyznacza miejsce i czas spotkania inauguracyjnego. Dopuszcza się zdalny udział biegłego sądowego w spotkaniu, w tym telefoniczny. W postanowieniu wydanym na zakończenie posiedzenia wstępnego sędzia określa, w szczególności, czy istnieje potrzeba zwrócenia się przez biegłego sądowego do innych specjalistów (*auxiliaires de l'expert*). Wyboru specjalistów (pomocników) dokonuje biegły, który przejmuje także odpowiedzialność za wyniki ich pracy. Strony co do zasady nie mają wpływu na dobór ekspertów pomocniczych, z którymi współpracuje biegły sądowy.

W systemie prawa belgijskiego nie ma regulacji, która *explicite* dopuszczałaby możliwość automatycznego przyznania opiniom prywatnych ekspertów (*conseillers techniques*) status

⁸ Code judiciaire, https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=1967-10-31&numac_search=1967101052&page=1&lg_txt=F&caller=list&1967101052=2&trier=promulgation&view_numac=2022b30600fx1804032130fr&dt=CODE+JUDICIAIRE&fr=f&choix1=ET (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁹ Art. 972 § 2 Code judiciaire belge: Dans la décision ordonnant l'expertise, le juge fixe une réunion d'installation s'il l'estime nécessaire ou si toutes les parties comparantes en font la demande.

Le juge fixe les lieu, jour et heure de la réunion d'installation en concertation avec l'expert et en tenant compte de l'article 972bis, § 1er, alinéa 2.

La réunion d'installation a lieu en chambre du conseil, ou dans tout autre endroit désigné par le juge en fonction de la nature du litige.

La présence de l'expert à la réunion d'installation est requise, sauf si le juge estime qu'elle n'est pas nécessaire et qu'un contact par téléphone ou par tout autre moyen de télécommunication est suffisant (https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=1967-10-31&numac_search=1967101055&page=1&lg_txt=F&caller=list&1967101055=3&trier=promulgation&view_numac=2022b30600fx1804032130fr&dt=CODE+JUDICIAIRE&fr=f&choix1=ET#LNK0077) (dostęp: 5.01.2026 r.).

dowodu. Zarazem jednak ze względu na charakter i zakres udziału stron w procesie sporządzania opinii przez biegłego sądowego, co dowodzi znaczenia, jakie ustawodawca belgijski nadaje zasadzie kontrydiktoryjności postępowania, prywatne opinie zgłaszane przez strony i doręczane sądowi oraz biegłemu przed wydaniem przez niego definitywnej ekspertyzy wskazują, że – realnie – mogą one rzutować na bieg postępowania dowodowego i wynik sprawy.

Ustawodawca belgijski zapewnia kontrydiktoryjność postępowania poprzez zagwarantowanie stronom prawa do uzyskiwania od biegłego sądowego informacji o podejmowanych przez niego czynnościach, zwłaszcza, gdy czas przeznaczony na sporządzenie opinii przekracza sześć miesięcy, a także wówczas, gdy termin ten jest krótszy, jednakże sędzia zezwoli na jego wydłużenie (art. 974 § 1 CJ). Biegły składa sędziemu i stronom sprawozdanie zawierające informację o dotychczas wykonanych czynnościach, a także działaniach, jakie podjął pomiędzy sporządzeniem częściowych sprawozdań (*le dernier rapport intermédiaire*), oraz zakresie czynności, które biegły zamierza wykonać w przyszłości. Strony mają zatem, także na etapie sporządzania częściowych sprawozdań, prawo do konfrontowania ustaleń, a następnie zajęcia stanowiska odnoszącego się do wstępnej wersji opinii (art. 976 CJ). Uwagi do wstępnej wersji raportu (*un avis provisoire*) mogą zgłaszać zarówno strony, jak i ich doradcy techniczni (*conseillers techniques*; art. 976 akapit drugi CJ).

W efekcie to właśnie treść art. 976 CJ przesądza o statusie i znaczeniu, jakie w procesie cywilnym posiadają opinie prywatne. O ile bowiem opinie prywatne sporządzane przez tzw. doradców technicznych stron nie posiadają autonomicznej, samodzielnej wartości dowodowej, a w konsekwencji nie mogą zastępować opinii sporządzonej przez biegłego sądowego, wyznaczonego na podstawie art. 962 CJ, to jednak mogą rzutować na jej ostateczny kształt. Biegły sądowy musi odnieść się do uwag zawartych w opiniach prywatnych doręczonych mu przed sporządzeniem finalnej wersji ekspertyzy. Opinie prywatne mogą jednak zostać automatycznie wyłączone z postępowania przez sędziego (art. 976 akapit 3 CJ). Jeżeli po otrzymaniu uwag od stron biegły dostrzeże potrzebę dalszych prac, zwraca się do sędziego o zezwolenie na wydłużenie terminu złożenia ekspertyzy.

Realizacja zasady kontrydiktoryjności ujawnia się także w sposobie normowania pozycji sędziego i jego prerogatywach, do których należy w szczególności rozstrzyganie wszelkich sporów dotyczących sporządzania opinii biegłego, które wynikną w trakcie procesu jej przygotowania, zarówno między stronami, jak i między stronami a biegłym, w tym także w przedmiocie wniosków o zmianę biegłego oraz wszelkie spory dotyczące przedłużenia terminu na złożenie opinii lub jej zakresu. Sędzia może także żądać od stron uzupełnienia dowodów, złożenia dokumentów i wyjaśnień. Może również sam ustalać terminy i kolejność czynności procesowych. W praktyce oznacza to, że belgijski sędzia nie jest związany wolą i oświadczeniami stron w zakresie prowadzonego postępowania dowodowego, lecz aktywnie uczestniczy w ich gromadzeniu. Takie oczekiwania ustawodawcy wobec sędziego oraz

jego aktywną rolę w procesie cywilnym potwierdza także treść art. 11 CJ, który stanowi, że sędziowie nie mogą delegować swojej jurysdykcji.

Zgodnie z art. 972bis¹⁰ strony są zobowiązane do współpracy z biegłym sądowym. Biegły może spotykać się ze stronami. Ze spotkań sporządza protokół. Jego kopię przesyła sędziemu, stronom i ich pełnomocnikom listownie, a w stosownych przypadkach stronom, które się nie stawiły. Sędzia, który zlecił przeprowadzenie opinii biegłemu, lub sędzia wyznaczony do tego celu monitoruje przebieg czynności i zapewnia, by proces ten miał charakter kontradyktoryjny. Sędzia może ze względu na pilną potrzebę skrócić terminy lub zwolnić biegłych z niektórych wymogów dotyczących wezwań. Biegli wykonują swoje zadania pod nadzorem sędziego, który może w każdej chwili, z własnej inicjatywy lub na wniosek stron, uczestniczyć w postępowaniu. Sekretarz sądu powiadamia biegłych, strony i ich pełnomocników pismem, a w stosownych przypadkach strony, które nie stawiły się, za pośrednictwem zawiadomienia sądowego (art. 973 § 1CJ¹¹).

Dopuszczalność wykorzystania opinii prywatnej w procesie cywilnym w Belgii, w przeciwieństwie do tradycyjnego, właściwego dla systemów prawa kontynentalnego podejścia, w którym w zakresie dyskrecjonalnej władzy sędziego spoczywają decyzje dotyczące dopuszczenia dowodu z opinii biegłego, a nadto gdzie przyjmowano, że wyłącznie dokument sporządzony na polecenie sądu przez wyznaczonego biegłego sądowego może być zaliczony w poczet materiału dowodowego, przyjęto, że opinia prywatna, którą posługują się strony, co prawda nie będzie mogła automatycznie zostać zaliczona w poczet dowodów, ale stanowi dokument, którego treść, argumentacja i konkluzja może bezpośrednio wpływać na ostateczny kształt i wnioski opinii (raportu) sporządzonej przez biegłego sądowego (art. 962–991 Kodeksu sądowego, Code Judiciaire¹²). Do obowiązków biegłego sądowego należy przygotowanie wstępnego raportu, a następnie raportu końcowego. Zarówno raport wstępny, jak i końcowy musi zostać doręczony stronom, aby mogły złożyć swoje uwagi (art. 976 i 978 CJ).

¹⁰ Les parties sont tenues de collaborer à l'expertise. A défaut, le juge peut en tirer toute conséquence qu'il jugera appropriée. Au moins huit jours avant la réunion d'installation et, à défaut, au début des travaux, les parties remettent à l'expert un dossier inventorié rassemblant tous les documents pertinents.

§ 2. La convocation en vue de travaux ultérieurs se fait conformément à l'article 972, § 1er, dernier alinéa, sauf si l'expert a été autorisé par les parties et les conseils à recourir à un autre mode de convocation.

Si toutes les parties ou leurs conseils demandent un report, l'expert est tenu d'y consentir. Dans tous les autres cas, il peut refuser ou consentir le report et il notifie sa décision au juge par lettre missive.

L'expert dresse un rapport des réunions qu'il organise. Il en envoie une copie au juge, aux parties et aux conseils par lettre missive, et, le cas échéant, aux parties qui ont fait défaut, par lettre recommandée.

¹¹ https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=1967-10-31&numac_search=1967101055&page=1&lg_txt=F&caller=list&1967101055=3&trier=promulgation&view_numac=2022b30600fx1804032130fr&dt=CODE+JUDICIAIRE&fr=f&choix1=ET#LNK0077 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹² Sectio VI, L'Expertise, Code Judiciaire, https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=1967-10-31&numac_search=1967101055&page=1&lg_txt=F&caller=list&1967101055=3&trier=promulgation&view_numac=2022b30600fx1804032130fr&dt=CODE+JUDICIAIRE&fr=f&choix1=ET#LNK0073 (dostęp: 5.01.2026 r.).

W systemie belgijskim utrzymano, że to do sędziego należy ocena zarówno potrzeby, jak i dopuszczalności wprowadzenia opinii prywatnych do materiału dowodowego. W koncepcji belgijskiej, podobnie jak będzie to miało miejsce we Francji, we Włoszech i Hiszpanii, w których również uelastyczniono podejście do oceny wartości dowodowej opinii prywatnej, dopuszcza się, a nawet oczekuje od sędziego, by aktywnie angażował się w proces gromadzenia dowodów, w tym także *ex officio* zarówno dopuszczając dowody z urzędu, jak i zobowiązując strony do ich złożenia, a także – w zakresie, w jakim konieczne jest uzyskanie wiedzy specjalnej – nadzorując prace wyznaczonego biegłego sądowego oraz ingerując w razie potrzeby w proces komunikowania się biegłego sądowego ze stronami i ustanowionymi przez strony doradcami technicznymi (ekspertami).

W systemie belgijskim utrzymano, z jednej strony, znaczenie zasady swobodnej oceny dowodów jako naczelnej zasady procesowej ugruntowującej dyskrecjonalność władzy sędziowskiej, z drugiej jednak strony, położono nacisk na potrzebę zapewniania kontrydiktoryjności postępowania, wzmacniając uprawnienia stron, które mogą powoływać swoich doradców i składać sporządzone przez nich opinie, których treść rzutować będzie na kształt opinii sporządzonej przez biegłego sądowego.

Model belgijski sytuuje się zatem pomiędzy koncepcjami, w których prymarną zasadą postępowania dowodowego jest zasada swobodnej oceny dowodów (Austria, Niemcy), a koncepcją, w której, nie pozbawiając sędziego kompetencji w zakresie dokonywania swobodnej oceny dowodów, następuje wzmocnienie uprawnień stron poprzez umożliwienie im aktywnego udziału w postępowaniu, w tym także poprzez podniesienie rangi opinii prywatnej do rangi samodzielnego dowodu, który sąd ocenia na równi z innymi zgromadzonymi w sprawie przed wydaniem definitywnego rozstrzygnięcia (Francja, Włochy, Hiszpania).

2. Francja

Opinia prywatna w świetle najnowszych rozwiązań przyjętych przez ustawodawcę francuskiego, tj. *Décret n° 2025-660 du 18 juillet 2025* zmieniający Kodeks postępowania cywilnego¹³, które wprowadzają przymus postępowania przedsądowego i prymat polubownego dochodzenia do rozstrzygnięcia sporu oraz priorytet osiągniętego w nich porozumienia nad postępowaniem sądowym¹⁴ – uzyskała nie tylko status porównywalny (równoważny) z innymi dowodami, ale ponadto stała się nieodzownym elementem postępowania cywilnego.

¹³ Décret n° 2025-660 du 18 juillet 2025 portant réforme de l'instruction conventionnelle et recodification des modes amiables de résolution des différends, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000051919659> (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹⁴ Wskazać należy przede wszystkim na nowe brzmienie art. 127-131.8 CPC oraz uchylenie art. 240 CPC, który różnicował status biegłego sądowego i doradcę stron postępowania.

Jej przedmiot, treść i konkluzja ma prowadzić bowiem strony do porozumienia, które zastępuje uzyskanie merytorycznego rozstrzygnięcia sądowego, a w razie braku porozumienia stron, otwiera drogę postępowania sądowego. Także na etapie postępowania sądowego, zgodnie z zasadą kontradyktoryjności (art. 15 i 16 *Code de procedure civile*), której doktryna i orzecznictwo przyznają w systemie prawa francuskiego szczególnie wysoką rangę, opinia prywatna może pod pewnymi warunkami stanowić dowód w sprawie i zostaje włączona do materiału dowodowego stanowiącego podstawę orzeczenia merytorycznego.

Zgodnie z nowym brzmieniem art. 127 CPC nadanym Dekretem z 18 lipca 2025 r. sprawy rozstrzygane są w pierwszej kolejności w postępowaniu przedsądowym na podstawie porozumienia stron¹⁵. W niektórych przypadkach, przed skierowaniem sprawy do sądu, obligatoryjne jest podjęcie próby polubownego rozwiązania sporu. Dotyczy to w szczególności sporów dotyczących zapłaty kwot nieprzekraczających 5000 euro lub rażących zakłóceń porządku publicznego¹⁶.

W latach 2024 i 2025 ustawodawca francuski istotnie zmodyfikował przepisy dotyczące procedury cywilnej, co rzutuje na status opinii prywatnej. W 2024 r. ustawodawca zrównał status dowodowy opinii prywatnej z opinią biegłego sądowego (*technicien, expert judiciaire*), co nastąpiło w drodze zmiany brzmienia art. 1554 CPC, po to, by następnie uchylić ten przepis, uzasadniając to potrzebą gruntownej przebudowy procedury cywilnej.

Art. 1554 zdanie drugie CPC wprowadzony Dekretem z 11 października 2021 r.¹⁷ posiadał kluczowe znaczenie dla ustalenia statusu opinii prywatnej, sporządzonej na zlecenie strony, stanowiąc zarazem pierwszy krok na drodze reformy procedury cywilnej. Zgodnie z treścią tego artykułu przed jego uchyleniem w 2025 r. zawierał on postanowienie, w brzmieniu:

Po zakończeniu postępowania technik (doradca strony) składa pisemny raport stronom zaangażowanym w sprawę oraz, w stosownych przypadkach, osobom trzecim. Raport ma moc opinii biegłego sądowego¹⁸.

¹⁵ Art. 127 CPC: „Dans le respect des principes directeurs du procès, les affaires sont instruites conventionnellement par les parties. A défaut, elles le sont judiciairement. « Les affaires instruites conventionnellement font l'objet d'un audiencement prioritaire ».

¹⁶ Conciliateur de justice, <https://www.service-public.gouv.fr/particuliers/vosdroits/F1736> (dostęp: 10.01.2026 r.).

¹⁷ Décret n° 2021-1322 du 11 octobre 2021 relatif à la procédure d'injonction de payer, aux décisions en matière de contestation des honoraires d'avocat et modifiant diverses dispositions de procédure civile, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000044194093> (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹⁸ Art. 1554 CPC, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070716/LEGISCTA000025181504/2026-01-15/?anchor=LEGIARTI000044200327#LEGIARTI000044200327 (dostęp: 10.01.2026 r.).

W zdaniu drugim tego przepisu *explicite* potwierdzono, że opinia sporządzona na zlecenie strony przez jej doradcę posiada moc opinii biegłego sądowego¹⁹. Opinia prywatna wraz z wejściem w życie Dekretu z 11 października 2021 r. uzyskała status równorzędny z tym, jakie prawo francuskie dotychczas przyznawało opiniom biegłych sądowych²⁰. Formalne przyznanie przez ustawodawcę francuskiego opinii prywatnej statusu równorzędnego dowodu zostało ocenione w doktrynie jako potwierdzenie kluczowej roli, jaką odgrywają w postępowaniu cywilnym dwie zasady, tj. zasada lojalności (uczciwości dowodów) obciążająca strony (art. 6 w zw. z art. 9 CPC) oraz zasady kontradiktoryjności postępowania cywilnego (art. 15 i 16 CPC)²¹.

Art. 1554 *Code de procédure civile* został uchylony (*abrogé*) przez Dekret nr 2025-660 z dnia 18 lipca 2025 r., opublikowany w *Journal Officiel* 19 lipca 2025 r. Wejście w życie zmian nastąpiło 1 września 2025 r. Uchylenie art. 1554 nie było przypadkowym usunięciem jednego przepisu, lecz elementem szerokiej reformy francuskiej procedury cywilnej wprowadzanej tym dekretem. Nowe regulacje zawarte w dekreście prowadziły do przebudowy całej struktury postępowania cywilnego wokół rozwiązywania sporów *amiable* (polubownie), reformując, a *de facto*, formalizując, postępowanie przedsądowe (*instruction conventionnelle*) i wprowadzając nowe typy postępowania. Celem reformy było w szczególności ograniczenie wpływu spraw do sądu, czyniąc postępowanie sądowe koniecznym tylko wówczas, gdy strony nie dojdą do porozumienia²². Ustawodawca wprowadził w Kodeksie postępowania cywilnego²³ nowy główny tytuł dotyczący rozwiązywania sporów polubownie (*modes amiables de règlement des différends* – MARD).

¹⁹ „A l’issue des opérations, le technicien remet un rapport écrit aux parties, et, le cas échéant, au tiers intervenant. Le rapport a valeur de rapport d’expertise judiciaire”.

²⁰ S. Mouy, *L’expertise privée peut désormais avoir la même valeur qu’une expertise judiciaire : les conditions*, <https://www.village-justice.com/articles/expertise-privée-peut-désormais-avoir-même-valeur-une-expertise-judiciaire-les,40939.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

²¹ Tamże. Podobnie: D. Lencou, *Évolution de l’expertise après le décret du 18 juillet 2025*, https://www.expertcomptablejudiciaire.org/uploads/document/file/558/LENCOU_d%C3%A9cret_18_7_2025.pdf (dostęp: 10.01.2026 r.).

²² G. Leclerc, *Instruction conventionnelle : Pourquoi la réforme de l’accès au juge en 2025 bouleverse réellement la stratégie des avocats*, https://www.victorisavocat.com/blog/instruction-conventionnelle-pourquoi-la-reforme-de-lacces-au-juge-en-2025-bouleverse-reellement-la-strategie-des-avocats?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 10.01.2026 r.).

²³ Livre V : la résolution amiable des différends (Articles 1528 à 1549), https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070716/LEGISCTA000022326279/#LEGISCTA000051930632 (dostęp: 10.01.2026 r.).

W systemie francuskim przewidziano trzy rodzaje postępowań przedsądowych²⁴ o charakterze mediacyjno-konsyliacyjnym²⁵, tj.: konsyliacja (*conciliation*²⁶); mediacja (*mediation*²⁷) oraz procedura partycypacyjna (*procédure participative*²⁸). W każdym z tych postępowań zasadniczą rolę odgrywa prywatny ekspert lub biegły sądowy. Nowe formy udziału doradców w postępowaniu cywilnym ustawodawca francuski wprowadził już wcześniej, co nastąpiło Dekretem nr 2012-66 z 20 stycznia 2012 r. W dekrete postanowiono, że przed jakimkolwiek postępowaniem sądowym istnieje konieczność przeprowadzenia procedury „partycypacyjnej”. Jest to rodzaj opartego na umowie stron w obliczu wszczęcia procesu sformalizowanego trybu porozumiewania stron, którego celem jest osiągnięcie konsensusu²⁹. Zadaniem biegłych, także sądowych, uczyniono sporządzanie pisemnych opinii, tzw. polubowne opinie biegłych.

W doktrynie wskazuje się, że po wejściu w życie Dekretu z 18 lipca 2025 r.³⁰ ze względu na nowe brzmienie art. 21 CPC³¹ ustanowiona została nowa zasada zobowiązująca uczestników postępowania cywilnego do współpracy, która wymaga podjęcia kooperacji między stronami a sędzią. Zmienia się zatem także rola sędziego, którego zadaniem jest doprowadzenie do polubownego zakończenia sporu poprzez dokonanie wyboru między wskazanymi w Księdze V CPC (art. 1528–1549) trybami polubownych postępowań.

²⁴ We Francji różnorodne formy mediacji istniały od kilku dekad. P. Rylski zauważył, że w systemie prawa cywilnego znane są formy udziału specjalisty (biegłego) w postępowaniu dowodowym: oględziny dokonywane przez specjalistę (*constatation*), konsultację (*consultation*) oraz opinia biegłego (*expertise*). Szeroka gama tych trzech środków umożliwia uzyskanie przez sąd szczegółowych informacji bez potrzeby angażowania w każdym przypadku długotrwałej i kosztownej procedury sporządzenia opinii przez biegłego (Zob. P. Rylski, *Prywatna opinia...*, s. 18).

²⁵ Przez pojednanie i mediację uregulowane w niniejszym tytule rozumie się każde zorganizowane postępowanie, w którym kilka osób usiłuje przy pomocy osoby trzeciej osiągnąć porozumienie mające na celu rozstrzygnięcie sporu między nimi (art. 1530 CPC).

²⁶ Osoba prowadząca koncyliację to prawnik-wolontariusz. Jego głównym zadaniem jest poszukiwanie polubownych rozwiązań sporów, zarówno poza postępowaniem sądowym, jak i w jego ramach (*Conciliateur de justice*, <https://www.service-public.gouv.fr/particuliers/vosdroits/F1736> [dostęp: 5.01.2026 r.]). Koncyliacja może być wykonywana na zlecenie stron, które samodzielnie wybierają osobę do prowadzenia postępowania (*Conciliation conventionnelle*), co zostało uregulowane w art. 1530-1 CPC. W przepisie tym postanowiono, że „Postępowanie koncyliacyjne prowadzi sędzia lub koncyliator, dobrowolna strona trzecia ustanowiona Dekretem nr 78-381 z dnia 20 marca 1978 r. w sprawie mediatorów”.

²⁷ Mediację prowadzi mediator, osoba trzecia, która co do zasady otrzymuje wynagrodzenie i która nie może być sędzią ani mediatorem sądowym (art. 1530-2 CPC).

²⁸ W przeciwieństwie do koncyliacji lub mediacji to nie osoba trzecia (koncyliator lub mediator) pomaga stronom osiągnąć porozumienie. To same strony, wspierane przez swoich prawników, podejmują próbę rozwiązania sporu. Strony dobrowolnie zawierają ugodę, pisemną umowę podlegającą prawu w celu wspólnego, polubownego rozwiązania sporu w dobrej wierze. Ugodę można zawrzeć przed dowolnym sądem cywilnym w ramach systemu sądownictwa, niezależnie od tego, czy postępowanie jest ustne, czy pisemne (*La procédure participative*, <https://www.justice.fr/accord-amiable/procedure-participative> (dostęp: 10.01.2026 r.)).

²⁹ S. Mouy, *L'expertise privée peut désormais avoir...*

³⁰ Décret n° 2025-660 du 18 juillet 2025 portant réforme de l'instruction conventionnelle et recodification des modes amiables de résolution des différends, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000051922487/2025-07-20> (dostęp: 5.01.2026 r.).

³¹ Art. 21 CPC ma brzmienie: „Do zadań sędziego należy pojednanie stron i ustalenie z nimi najwłaściwszej metody rozwiązania sporu. Strony mogą w dowolnym momencie uzgodnić polubowne rozwiązanie całości lub części sporu”.

D. Lencou zauważa, że do czasu reformy CPC opinie ekspertów miały na celu przede wszystkim informowanie sędziego lub strony. Od 1 września 2025 r. głównym zadaniem doradcy strony, a także biegłego sądowego jest informowanie stron o technicznych aspektach ich sporów. Oznacza to zwrot w kierunku modelu anglosaskiego, w którym władza sędziowska jest ograniczona do roli arbitra, co może skutkować zanikiem tradycyjnej roli „eksperta sędziego”³². Związek Sędziów ocenił wprowadzone do CPC zmiany jako „rewolucję w roli sędziego” i prawdziwie „wielką zmianę” w badaniu spraw cywilnych w trybie pisemnym³³.

Na gruncie nowych rozwiązań, które weszły w życie 1 listopada 2025 r., strony będą mogły polubownie korzystać z biegłego w trakcie dochodzenia, jak również niezależnie od tego, czy doszło do wyznaczenia mediatora przez sąd lub skierowania sprawy do polubownego postępowania, o ile przedstawione sprawozdanie z tego postępowania będzie miało wartość wiedzy sądowej, tj. wówczas, gdy strony były reprezentowane przez zawodowych prawników lub w sprawie występował biegły sądowy. Odwołanie do sądu ma mieć charakter interwencyjny i następować w przypadku trudności związanych z wyznaczeniem doradcy (eksperta, mediatora), jego utrzymaniem lub trudnościami w wykonaniu misji³⁴. W przypadku niezawarcia porozumienia przez strony spory są rozstrzygane na drodze sądowej. Pierwszeństwo przed postępowaniem sądowym uzyskały więc pozasądowe metody rozstrzygania sporów. Zarazem wobec uchylecia art. 240 CPC do zakresu zadań biegłego sądowego może należeć także prowadzenie postępowania mediacyjnego. W doktrynie wskazuje się, że sędzia na gruncie CPC może samodzielnie oznaczać zakres zadań i charakter powierzonej biegłemu misji³⁵. Zgodnie z art. 232 CPC³⁶ sędzia może wyznaczyć dowolną osobę według własnego wyboru, która udzieli mu informacji, przeprowadzi konsultacje lub wyda opinię eksperta na temat faktu, który wymaga opinii technika.

Podkreśla się, że procedura negocjacyjna to nie tylko nowy przepis w CPC, ale norma, która spycha postępowanie sądowe do rangi wyjątku, zrywając z francuską tradycją śledztw prowadzonych przez sędziów³⁷. Sędzia zyskuje nową rolę: organizuje procedury mediacji, oprócz tradycyjnej roli mediatora. Dysponuje obecnie szeregiem narzędzi. Po pierwsze, należy

³² D. Lencou, *Évolution de l'expertise...*

³³ Décret du 18.07.2025, une révolution de l'office du juge civil, 23 juillet 2025, site Web de l'Union syndicale des magistrats (USM), <https://www.union-syndicale-magistrats.org/decret-du-18-07-2025-une-revolution-de-loffice-du-juge-civil> (dostęp: 10.01.2026 r.).

³⁴ <https://www.union-syndicale-magistrats.org/decret-du-18-07-2025-une-revolution-de-loffice-du-juge-civil/> (dostęp: 5.01.2026 r.).

³⁵ M. Mallard, *Commentaire du decret du 18 juillet 2025 r.*, https://www.expertcomptablejudiciaire.org/uploads/document/file/557/MALLARD_d%C3%A9cret_18_7_2025.pdf (dostęp: 10.01.2026 r.).

³⁶ Code de procédure civile, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070716/LEGISCTA000006165189?isSuggest=true&anchor=LEGIARTIO00006410370#LEGIARTIO00006410370 (dostęp: 5.01.2026 r.).

³⁷ X. Pernet, *Réforme de l'instruction conventionnelle et promotion de l'amiable en matière civile*, <https://option-droitetaffaires.optionfinance.fr/la-lettre-option-droit-affaires/la-lettre-du-5-novembre-2025/reforme-de-linstruction-conventionnelle-et-promotion-de-lamiable-en-matiere-civile.html> (dostęp: 10.01.2026 r.).

do nich rozprawa w sprawie ugody (*l'audience de règlement amiable* – ARA), wcześniej zarezerwowana dla spraw objętych zwykłą procedurą pisemną lub postępowaniem uproszczonym w ramach jurysdykcji sądu powszechnego. Rozprawa w sprawie ugody jest organizowana we wszystkich typach spraw (z wyjątkiem spraw pracowniczych)³⁸. Sędzia ma szerokie uprawnienia do wydawania nakazów na mocy art. 1533 Kodeksu postępowania cywilnego:

Sędzia może w każdym momencie postępowania nakazać stronom spotkanie się w wyznaczonym przez siebie terminie z mediatorem lub koncyliatorem, który poinformuje je o celu i przebiegu koncyliacji lub mediacji. [...] Sędzia może również w postanowieniu nakazującym stronom spotkanie z mediatorem lub koncyliatorem nakazać koncyliację lub mediację, uzależniając ten środek od uzyskania zgody stron przez mediatora lub koncyliatora”.

Dekret – jak podkreślono – realizuje „dwa cele w jednym”. Sędzia może nakazać stronom spotkanie z mediatorem lub koncyliatorem i jednocześnie zarządzić koncyliację lub mediację³⁹. Sędzia zyskał prawo do nakładania sankcji, co wynika z brzmienia art. 1533-3 CPC: „Strona, która bez uzasadnionego powodu nie zastosuje się do nakazu przewidzianego w art. 1533 ust. 1, może zostać ukarana grzywną w wysokości do 10 000 euro”. Po czwarte, umowa stron może teraz stać się wykonalna na trzy sposoby. Każda strona może zwrócić się do sądu o zatwierdzenie ugody lub porozumienia, nawet jeśli nie jest ono ugodą wynikającą z mediacji przeprowadzonej przez mediatora wyznaczonego przez sąd. Procedura „zatwierdzenia przez sąd” została znacznie rozszerzona i obecnie dotyczy „dokumentu stanowiącego potwierdzenie ugody zawartej przez strony w postępowaniu pojednawczym, mediacyjnym lub partycypacyjnym” oraz „ugody, nawet jeśli nie została zawarta w drodze mediacji, mediacji lub postępowania partycypacyjnego” (art. 1546 Kodeksu postępowania cywilnego)⁴⁰.

Sędzia może wyznaczyć także osobę do przeprowadzenia dochodzenia w celu ustalenia faktów (*constatation*) (art. 249 CPC). Biegły nie może wyrażać opinii na temat faktycznych lub prawnych konsekwencji, jakie mogą wynikać z ustaleń faktycznych uzyskanych w drodze prowadzonego dochodzenia. Czynności te zostały uregulowane w art. 249–254 CPC. W myśl art. 256 CPC, gdy kwestia o charakterze czysto technicznym nie wymaga skomplikowanych ustaleń, sędzia może zlecić wyznaczonej przez siebie osobie udzielenie mu prostej konsultacji. Konsultacje mogą zostać zarządzane w dowolnym momencie, w tym w trakcie postępowania pojednawczego lub narady. W tym ostatnim przypadku strony są powiadamiane.

³⁸ Tamże.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże.

Konsultacje przeprowadzane są ustnie, chyba że sędzia zarządzi sporządzenie protokołu na piśmie (art. 256–262 CPC).

Status biegłego sądowego w prawie francuskim nigdy nie był zatem tożsamy z tym, jaki biegłemu przyznaje prawo niemieckie, austriackie, a także polskie. Zarazem bez zdefiniowania statusu biegłego sądowego nie jest możliwe ustalenie statusu opinii prywatnych sporządzanych na potrzeby postępowania cywilnego na zlecenie stron.

Należy zwrócić uwagę, że ranga opinii prywatnej po reformie wprowadzonej Dekretem z 17 lipca 2025 r. wzrosła jedynie pozornie bowiem, co prawda ustawodawca przyznał doradcom stron i sporządzanym przez nich opiniom istotne znaczenie w postępowaniu, to jednak umniejszył – w stosunku do rozwiązań z 2024 r. – jej znaczenie w postępowaniu sądowym, ściśle rozumianym, wychodząc z założenia, że opinia prywatna będzie przydatna przede wszystkim na etapie postępowania przedsądowego (polubownego). Po uchyleniu art. 1554 CPC nie istnieje – co należy podkreślić – żadna norma, która nadawałaby opinii sporządzonej poza sądem status równoważny ekspertyzie sądowej. Oznacza to, że w razie braku porozumienia stron, opinia prywatna w procesie cywilnym we Francji może być wykorzystywana na zasadach sprzed reformy. Wskazuje się, że opinia prywatna podlega kontradiktoryjnej i swobodnej ocenie sądu, który nie może oprzeć na niej rozstrzygnięcia bez innych dowodów lub bez przeprowadzenia ekspertyzy sądowej.

Fundamentalną zasadą postępowania cywilnego jest zasada kontradiktoryjności wyrażona w art. 16 CPC⁴¹. W myśl tego przepisu sędzia musi w każdych okolicznościach zapewnić i osobiście przestrzegać zasady kontradiktoryjności postępowania. W zdaniu drugim art. 16 ustawodawca francuski zawarł warunek ograniczający dopuszczalność włączenia do materiału dowodowego dokumentu prywatnego, w szczególności dotyczyć to będzie także opinii prywatnych sporządzonych na zlecenie stron. Przepis ten stanowi, że sędzia podejmując decyzję, może brać pod uwagę argumenty, wyjaśnienia i dokumenty przedstawione lub złożone przez strony tylko wtedy, gdy strony miały możliwość omówienia ich w trybie kontradiktoryjnym. Oznacza to zarazem, że sędzia nie może oprzeć swojej decyzji wyłącznie na argumentach prawnych przedstawionych przez sąd z urzędu bez uprzedniego wezwania stron do przedstawienia swoich uwag, co *de facto* otwiera stronom możliwość złożenia opinii prywatnej. Art. 16 CPC przy zastosowaniu wykładni literalnej ogranicza, co do zasady, dopuszczalność oparcia orzeczenia o treść prywatnej opinii, jednakże wykładnia systemowa pozwala na dostrzeżenie w treści tego przepisu furtki otwierającej drogę do włączania opinii prywatnej do materiału dowodowego równoważnego, w szczególności opiniom biegłych sądowych. Zgodnie z art. 10 CPC sędzia ma prawo z własnej inicjatywy zarządzić wszelkie dopuszczalne prawnie środki dowodowe. Strony są zobowiązane do współpracy w ramach

⁴¹ D. Lencou, *Évolution de l'expertise...*

czynności dochodzeniowych, a sędzia może wziąć pod uwagę ich zaniechania lub odmowę (art. 11 CPC).

W myśl utrwalonej i nadal aktualnej linii orzeczniczej sąd nie jest związany stanowiskiem strony wyrażonym w opinii prywatnej, jednakże może ją uwzględnić w całości lub w części, a nadto na gruncie zasady kontradiktoryjności jest zobowiązany do skonfrontowania zawartych w niej ustaleń z innymi dowodami. Sąd nie może się więc oprzeć wyłącznie na opinii prywatnej (*amiable/expertise non judiciaire*) przygotowanej na zlecenie jednej ze stron, nawet jeśli strona przeciwna brała udział w jej sporządzaniu. Oznacza to, że taka opinia może być dopuszczona jako dokument, ale nie może stanowić jedynej podstawy rozstrzygnięcia bez innych dowodów lub ekspertyzy sądowej⁴². Warunkiem *sine qua non* zapewnienia kontradiktoryjności jest doręczenie opinii prywatnej stronie przeciwnej⁴³.

Przełamanie niepewnego stanowiska sądów francuskich dotyczącego dopuszczalności włączenia opinii prywatnej do materiału dowodowego i oparcia o jej treść i konkluzję orzeczenia merytorycznego nastąpiło w stanowisku Sądu Kasacyjnego wyrażonym w wyroku z 30 stycznia 2025 r. Sąd Kasacyjny stwierdził, że jeżeli dwie niezależne ekspertyzy prywatne są zgodne w swoich wnioskach, mogą one łącznie stanowić wystarczającą podstawę dowodową – nawet w przypadku braku innych elementów dowodowych. Otwiera to pewien wyjątek od zasady, że opinia prywatna sama w sobie nie może stanowić wystarczającej podstawy rozstrzygnięcia⁴⁴.

Przesłanką dopuszczającą zaliczenie opinii prywatnej w poczet materiału dowodowego jest nie tyle źródło pochodzenia opinii, a nawet jej treść, co przede wszystkim wykazanie przez stronę, że opinia została wprowadzona do procesu w warunkach zapewniających jej kontradiktoryjność. S. Mouy zauważa, że kontradiktoryjność wymaga trojkiego rodzaju aktywności procesowej, tj.: po pierwsze, wymaga od stron, by to strony wykazały przestrzeganie zasady kontradiktoryjności, co oznacza obowiązek wykazania przez nie, że wprowadzenie opinii prywatnej do akt sprawy nastąpiło za wiedzą strony przeciwnej, która mogła zapoznać się z opinią i zająć stanowisko; po drugie, także sędzia musi zapewnić przestrzeganie tej zasady przez strony; po trzecie, sam sędzia musi przestrzegać tej zasady⁴⁵. Zasada kontradiktoryjności wymaga, by każdy dowód był zakomunikowany stronie przeciwnej i poddany

⁴² Cour de cassation, civile, Chambre civile 3, 14 mai 2020, 19-16.278 19-16.279, Publié au bulletin, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000041914568?isSuggest=true> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁴³ Cour de cassation, Chambre civile 3, du 23 mars 2005, 04-11.455, Publié au bulletin, https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007048843?init=true&page=1&query=04-11.455&searchField=ALL&tab_selection=all (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁴⁴ Cour de cassation, civile, Chambre civile 3, 30 janvier 2025, 23-15.414, Inédit, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000051151407> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁴⁵ D. Lencou, *Évolution de l'expertise...*

debacie⁴⁶. Także zatem sędzia nie może opierać się na opinii sporządzonej przez stronę lub biegłego, jeśli została ona sporządzona w sposób niekontradyktoryjny, nawet gdy w trakcie rozprawy opinia zostałaby poddana debacie⁴⁷.

Wykazanie kontradycyjności materiału, o którego dopuszczenie w charakterze dowodu wnosi strona, może stanowić wystraszający argument do tego, by sędzia mógł uznać go za pełnoprawny dowód. Sąd Kasacyjny w wyroku z dnia 4 grudnia 2024 r. stwierdził, że:

Sędzia nie może odmówić zbadania opinii biegłego sporządzonej na wniosek strony, jeżeli po jej należytych przedłożeniu w toku postępowania została ona poddana dyskusji w trybie kontradycyjnym i jest poparta innymi dowodami⁴⁸.

Sąd Apelacyjny w Tuluzie podkreślił, że: „Opinia biegłego sądowego jest konieczna wówczas, gdy pozasądowe opinie biegłych nie zostały sporządzone w sposób kontradycyjny⁴⁹”.

Podsumowując, należy stwierdzić, że stanowisko francuskiego ustawodawcy nie jest stabilne i ewoluuje w kierunku wzmocnienia pozycji stron postępowania kosztem dyskrecjonalnej władzy sędziego. Implikuje to zmiany polegające na wprowadzeniu do CPC przymusu mediacji (koncyliacji, partycypacji) poprzez uregulowanie nowych typów postępowań oraz zmianę roli i pozycji sędziego. W konsekwencji zmiany te oznaczają akceptację poszerzania arsenału instrumentów, jakimi mogą posługiwać się uczestnicy postępowania cywilnego i poszerzania katalogu dowodów, których dopuszczenie i wykorzystanie w procesie było dotychczas sporne albo nieaprobowane, co należy odnosić także do opinii prywatnych. Wprowadzone w 2024, a następnie w 2025 r. głębokie zmiany w CPC wyznaczają na nowo stronom, sądowni oraz biegłym i doradcom stron ich rolę procesową. Zmianie ulega także status opinii prywatnej, która uzyskuje wysoką rangę na etapie wczesnych stadiów rozwiązywania sporu, tj. na etapie, nowych, przewidzianych w CPC typów postępowań polubownych, w których opinia prywatna, na równi z opinią biegłego sądowego, stanowi składnik materiału dowodowego, ale ponadto – w zależności od kontradycyjnie ustalonego stanowiska stron – może stanowić podstawę treści finalnego orzeczenia. Francuski ustawodawca zmierza

⁴⁶ Cour de cassation, civile, Chambre civile 2, 15 octobre 2009, 08-16.582, Inédit, https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000021169551?init=true&page=1&query=08-16.582&searchField=ALL&tab_selection=all (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁴⁷ Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 1 octobre 2014, 13-25.226, Inédit, https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000029538895?init=true&page=1&query=13-25226&searchField=ALL&tab_selection=all (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁴⁸ Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 4 décembre 2024, 23-14.2, https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000050762204?init=true&page=1&query=expertise+amiable&searchField=ALL&tab_selection=all (dostęp: 10.01.2026 r.).

⁴⁹ CAA de toulouse, Juge des référés, 23/10/2025, 25TL00558, Inédit au recueil Lebon, https://www.legifrance.gouv.fr/ceta/id/CETATEXT000052430267?init=true&page=1&query=expertise+amiable&searchField=ALL&tab_selection=all (dostęp: 10.01.2026 r.).

w kierunku przedefiniowania formuły procesu cywilnego, udzielając szerszych uprawnień stronom, co rzutuje na sposób i miejsce usytuowania opinii prywatnej w katalogu i strukturze materiału dowodowego. Fundamentalne znaczenie na każdym etapie postępowania ma zasada kontradiktoryjności. Wykazanie przez stronę, że opinia prywatna spełnia przesłankę kontradiktoryjności i była zakomunikowana stronie przeciwnej, a tym bardziej jeśli druga strona nie opanuje przeciwko jej wprowadzeniu do procesu, a także wówczas, gdy istnieje kilka opinii prywatnych zbieżnych co konkluzji znanych stronie przeciwnej, powoduje, że sąd nie może opinii pominąć i powinien do niej się odnieść, a w konsekwencji opinia prywatna staje się w praktyce, nawet gdy nie zostanie to *explicite* przyznane w uzasadnieniu sądu, istotnym składnikiem materiału dowodowego.

3. Hiszpania

W Hiszpanii, inaczej niż w pozostałych państwach UE, ustawodawca w sposób konkretny, niebudzący wątpliwości, literalnie przesądził w art. 335 ust. 1 ustawy o postępowaniu cywilnym (LEC⁵⁰) o tym, że opinie sporządzane na zlecenie strony przez wybranego przez stronę eksperta mogą być w procesie cywilnym zaliczone w poczet materiału dowodowego i posiadają wartość dowodową porównywalną z innymi dowodami zgłoszonymi przez stronę lub dopuszczonymi przez sąd z urzędu, w tym także z opiniami sporządzonymi przez biegłych sądowych. Nadto na gruncie art. 348 LEC, który ustanawia adresowaną do sądu ogólną regułę oceny wartości dowodowej opinii, w tym zarówno opinii sporządzonych przez biegłych sądowych, jak i opinii prywatnych, orzecznictwo i doktryna zajmują stanowisko, zgodnie z którym opinia prywatna może stanowić podstawę wydania przez sąd definitywnego rozstrzygnięcia sprawy⁵¹.

Model, w którym zapewniono formalną równoważność opinii sporządzonych na potrzeby postępowania cywilnego, nie dokonując różnicowania ich statusu ze względu na źródło pochodzenia opinii (sporządzone na zlecenie strony vs. sporządzone na polecenie sądu), jest nazywany w doktrynie prawa hiszpańskiego modelem dualnym⁵². Na tle wykładni art. 335 ust. 1 w zw. z art. 336 LEC sąd może oprzeć orzeczenie kończące postępowanie o ustalenia zawarte w opinii prywatnej. Zarazem jednak w art. 336 LEC postanowiono, że zgłoszenie przez stronę dowodu z opinii prywatnej jest objęte prekluzją. Dowód ten powinien być zgłoszony,

⁵⁰ Ustawa o postępowaniu cywilnym 1/2000 z 7 stycznia 2000 r. Ley de Enjuiciamiento Civil - LEC, <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323&p=20250228&tn=0> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁵¹ Wyrok Sądu Najwyższego z 3 marca 2016 r., STS 125/2016, 3 de Marzo de 2016, <https://vlex.es/vid/631447994> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁵² Prada [w:] *La Prueba*, t. I: *La prueba en el proceso civil*, Walencja 2017, s. 375 cyt. za: J. Fortunat Stagl, Załącznik nr 1 do niniejszego opracowania, s. 1.

co do zasady, wraz z pozwem lub odpowiedzią na pozew. Nadto przyjęto, że do dowodu z opinii prywatnej zastosowanie mają ogólne reguły oceny dowodów, co oznacza, że powinny zostać ocenione zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów przy zastosowaniu reguły *sana critica*, tj. zdrowej krytyki wynikającej z art. 348 LEC, ujmowanej w orzecznictwie i doktrynie jako „solidna krytyka” lub „rzetelna krytyka”.

Oryginalna i, co trzeba podkreślić, odważna koncepcja ustawodawcy hiszpańskiego, który dokonał „nobiletacji” opinii prywatnych, podnosząc ich rangę do rangi autonomicznych dowodów, których wartość dowodową sędzia ocenia na takich samych zasadach jak inne dowody zgłoszone przez strony, w szczególności dowody osobowe z zeznań świadków, została wdrożona wraz z gruntowną reformą procedury cywilnej, co nastąpiło w związku z uchwaleniem ustawy 1/2000 z dnia 7 stycznia 2000 r. o postępowaniu cywilnym. Ustawa weszła w życie rok później, tj. w dniu 8 stycznia 2001 r., zastępując dawną, pochodzącą z 1881 r. i wielokrotnie nowelizowaną ustawę regulującą procedurę cywilną⁵³. Ustawodawca wprost normuje zasady wprowadzania opinii prywatnych do procesu w art. 335–352 LEC, a zarazem ustanawia reguły oceny ich przydatności na potrzeby prowadzonych postępowań (art. 348) oraz ustala pozycję procesową konsultantów (doradców, ekspertów), wyznaczając dopuszczalne granice procesowej aktywności stron związane z wniesieniem przez stronę i utrzymywaniem stanowiska popartego opinią prywatną.

Opinia prywatna w systemie hiszpańskim stanowi kluczowy element konstytuujący prawo strony do korzystania z pomocy osoby wyposażonej w wiedzę ekspercką. Zgodnie z art. 335 ust. 1 LEC strony mogą przedstawić w postępowaniu opinię biegłych, którzy posiadają odpowiednią wiedzę. Mogą także zawnieć o powołanie biegłego wyznaczonego przez sąd. Powołanie się przez stronę na opinię eksperta jest dopuszczalne wówczas, gdy – jak wynika z treści art. 335 ust. 1 LEC – „jest to niezbędne do oceny faktów lub okoliczności istotnych dla sprawy lub uzyskania pewności co do nich”. Strona może korzystać z opinii konsultanta wówczas, gdy jest on wyposażony w wiedzę „naukową, artystyczną, techniczną lub praktyczną” (art. 335 ust. 1 LEC⁵⁴). Eksperti muszą posiadać oficjalne kwalifikacje odpowiadające

⁵³ W pkt III Preambuły ustawodawca wyjaśnił potrzebę wprowadzenia nowych rozwiązań, wskazując w szczególności na niezbędność przewyższenia uciążliwej złożoności uchylanej ustawy z 1881 r. Zauważono, w szczególności, że „przede wszystkim potrzebne jest nowe prawo, które zajmie się i rozwiąże liczne problemy, niemożliwe lub niezwykle trudne do rozwiązania w prawie ubiegłego wieku [...] konieczne jest nowe prawo postępowania cywilnego, które szanując zasady, reguły i kryteria o ponadczasowej wartości, przyjęte w prawie postępowania cywilnego innych krajów tego samego obszaru kulturowego, wyraża i ucieleśnia, z autentycznością, głęboką zmianę mentalności, jaką pociąga za sobą zaangażowanie na rzecz zapewnienia skuteczności ochrony sądowej także w innych porządkach prawnych niż cywilne, ponieważ nowe prawo ma stać się uzupełniającym i wspólnym prawem procesowym (zob. Preambuła, pkt. III, Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil, <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323#>, dostęp: 22.01.2026 r.).

⁵⁴ Art. 35 ust. 1 posiada brzmienie: „W przypadku gdy wiedza naukowa, artystyczna, techniczna lub praktyczna jest niezbędna do oceny faktów lub okoliczności istotnych dla sprawy lub uzyskania pewności co do nich, strony mogą przedstawić w postępowaniu opinię biegłych, którzy posiadają odpowiednią wiedzę lub wniosek, w przypadkach przewidzianych w niniejszym prawie, aby opinia została wydana przez biegłego wyznaczonego przez

przedmiotowi opinii i jego charakterowi oraz być akredytowanymi ekspertami w danej dziedzinie. Jeżeli przedmiot opinii nie jest objęty oficjalnymi kwalifikacjami zawodowymi, eksperci muszą być powoływani spośród osób posiadających wiedzę w odpowiednich dziedzinach (art. 340 ust. 1 LEC).

Wydając opinię, każdy ekspert musi zobowiązać się do mówienia prawdy oraz oświadczyć, że działał i, w stosownych przypadkach, będzie działał z największym możliwym obiektywizmem, biorąc pod uwagę zarówno to, co może wzmacniać pozycję strony, jak i to, co może wyrządzić szkodę każdej ze stron, i że zna sankcje karne, które mógłby ponieść, jeśli naruszy swój obowiązek jako ekspert (art. 335 ust. 2 LEC). W art. 336 LEC przewidziano prekluzję na złożenie opinii. Strony winny złożyć opinię wraz z pozwem lub odpowiedzią na pozew (art. 336 ust. 1 LEC). Złożenie opinii w terminie późniejszym nie jest co do zasady niedopuszczalne, jednakże wymaga uzasadnienia, że strona nie mogła bez swojej winy dotrzymać terminu wskazanego w art. 336 ust. 1 LEC. Pozwany, który nie może złożyć pisemnej opinii wraz z odpowiedzią na pozew, musi uzasadnić niemożność jej żądania i uzyskania w terminie. Na wniosek strony sąd może zarządzić, aby pozwany mógł zbadać z udziałem biegłego, rzeczy i miejsca, których stan i okoliczności mają znaczenie dla jego obrony lub dla sporządzenia opinii biegłych, które zamierza złożyć. Podobnie w roszczeniach o odszkodowanie za szkodę na osobie sąd może nakazać powodowi przeprowadzenie badania przez lekarza w celu sporządzenia opinii biegłego (art. 336 ust. 4 i 5 LEC). Jeżeli którakolwiek ze stron jest uprawniona do bezpłatnej pomocy prawnej, nie musi ona składać opinii wraz z pierwszym pismem procesowym, powinna jednak powołać się na swoje uprawnienie, składając w tym zakresie wniosek, aby sąd mógł wyznaczyć biegłego zgodnie z przepisami ustawy o bezpłatnej pomocy prawnej (art. 339 ust. 1 LEC). Powód lub pozwany, nawet jeśli nie są uprawnieni do bezpłatnej pomocy prawnej, mogą również w swoich pismach procesowych wnioskować o wyznaczenie biegłego przez sąd, jeżeli uznają, że opinia biegłego jest wskazana lub konieczna dla ich interesów. W takich przypadkach sąd dokona wyznaczenia biegłego. Koszty opinii biegłego ponosi strona wnioskująca bez uszczerbku dla innych orzeczeń dotyczących kosztów (art. 339 ust. 2 LEC). Wniosek o powołanie biegłego sądowego powinien zostać złożony wraz z pierwszym pismem procesowym złożonym przez strony.

Po wniesieniu powództwa lub odpowiedzi na pozew nie można żądać sporządzenia opinii biegłego wyznaczonego przez sąd (art. 339 ust. 2 LEC). Sąd wyznacza biegłego w terminie pięciu dni od wniesienia odpowiedzi na pozew, niezależnie od tego, kto wnioskował o jego wyznaczenie. Jeżeli obie strony pierwotnie zażądały powołania biegłego, sąd może, za zgodą

sąd” („Cuando sean necesarios conocimientos científicos, artísticos, técnicos o prácticos para valorar hechos o circunstancias relevantes en el asunto o adquirir certeza sobre ellos, las partes podrán aportar al proceso el dictamen de peritos que posean los conocimientos correspondientes o solicitar, en los casos previstos en esta ley, que se emita dictamen por perito designado por el tribunal”).

obu stron, wyznaczyć jednego biegłego do sporządzenia żądanej opinii. W takim przypadku wynagrodzenie biegłego pokrywają po równo obie strony sporu, bez uszczerbku dla ewentualnego porozumienia w sprawie kosztów (art. 339 ust. 3 LEC). Powołanie biegłego z urzędu jest dopuszczalne tylko w określonych typach spraw, tj. w postępowaniu o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, ojcostwa i macierzyństwa, zdolności prawnej osób lub w postępowaniu małżeńskim (art. 339 ust. 5 LEC).

Opinie biegłych, zarówno sporządzone przez konsultantów stron, jak i biegłego sądowego, należy złożyć w formie pisemnej, dołączając w stosownych przypadkach wszelkie inne dokumenty, instrumenty lub materiały przydatne do przedstawienia opinii biegłego. Jeżeli przedłożenie tych materiałów i instrumentów nie jest możliwe lub właściwe, opinia pisemna musi zawierać wystarczające informacje na ich temat oraz wskazanie przyczyn ich niezłączenia. Do opinii można również dołączyć dokumenty uznane za niezbędne do dokładniejszej oceny (art. 336 ust. 2 LEC).

Zgodnie z art. 348 LEC sąd dokonuje oceny opinii biegłych „zgodnie z zasadami zdrowego rozsądku” („las reglas de la sana crítica”). Orzecznictwo próbowało wyjaśnić pojęcie „zdrowego rozsądku”⁵⁵, wskazując, że termin ten nie posiada definicji legalnej ani nie odsyła do skodyfikowanych reguł postępowania. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 marca 2021 r. stwierdził, że zasada *sana critica* składa się z maksym lub zasad wywodzących się z doświadczenia, uzyskanych z okoliczności i sytuacji doświadczanych poprzez obserwację faktów, zachowań i zdarzeń. Polegają one na zastosowaniu systemu racjonalnej i rozsądnej oceny dowodów przedstawionych w postępowaniu. Powinno to pozwolić na podjęcie roztropnej, obiektywnej i uzasadnionej decyzji, potwierdzającej faktyczne twierdzenia stron poprzez analizę przedstawionych dowodów, w celu uniknięcia ryzyka wynikającego z akceptowania czysto intuicyjnych hipotez lub absurdalnych wniosków oceniających, a tym samym powinno zapobiegać arbitralnym decyzjom⁵⁶.

„Rozsądna krytyka” jest zatem postrzegana jako system składający się z reguł logiki, nauki i doświadczenia, z których pierwsza jest rozumiana jako system pozwalający na weryfikację poprawności ludzkiego rozumowania pod warunkiem przestrzegania wytycznych kierujących myśleniem godnym sprawowania władzy sądowej⁵⁷. Ocena dowodów przeprowadzana za pomocą takich zasad wymaga, aby nie prowadziło to do absurdu. Krótko mówiąc, celem jest utrwalenie „racjonalnego rozumienia oceny dowodów, które pozwala na wydanie uzasadnionego orzeczenia przyjmującego uzasadnioną decyzję zgodnie z postulatami rozumu”⁵⁸. Prywatny raport, jeśli jest rozsądny, spójny i metodologicznie wiarygodny, może stanowić

⁵⁵ Analiza terminu *sana critica* cyt. za: opracowaniem stanowiącym załącznik do części głównej raportu (zob. Spain – zał. nr 1).

⁵⁶ STS, nr 141/2021, 15-03-2021, (SP/SENT/1091119) – cyt. za: Spain – zał. nr 1.

⁵⁷ STS 31 marca 1997 (/2542) – cyt. za: Spain – zał. nr 1.

⁵⁸ STS 31 marca 1997 (/2542) – cyt. za: Spain – zał. nr 1.

podstawę wyroku. Jednak w przypadku raportów zawierających niespójne lub sprzeczne ustalenia sąd może obdarzyć większą wiarygodnością opinie biegłych sądowych niż opinie przedstawione przez strony⁵⁹.

Hiszpańskie sądy cywilne nie wypracowały przejrzystych kryteriów oceny opinii ekspertów⁶⁰. Sąd Najwyższy wskazuje, że ocena wartości dowodu z opinii prywatnej zależy od jego treści i metodologii, jaką stosuje biegły. Jeżeli opinia prywatna spełnia minimum kryteriów (np. posiada uzasadnienie naukowe), może być uznana za dowód wystarczający do zaakceptowania zawartych w niej ustaleń (np. istnienia szkody), mimo krytyki co do szczegółów metodologicznych ze strony przeciwnika⁶¹.

W wyroku z dnia 18 kwietnia 2023 r. hiszpański Sąd Najwyższy stwierdził, że ocena dowodu z opinii prywatnej musi być dokonana w kontekście logicznej i racjonalnej analizy wszystkich dowodów, a brak błędu w takiej ocenie oraz brak arbitralności oceny prowadzi do oddalenia kasacji, nawet jeśli opinia prywatna różni się od stanowiska skarżącego⁶². Także we wcześniejszym orzeczeniu z dnia 3 listopada 2016 r. hiszpański Sąd Najwyższy potwierdził, że ocena dowodu z opinii prywatnej przy naruszeniu zasad prawidłowego rozpoznania faktów może podlegać analizie w ramach kontroli instancyjnej, ale jednocześnie podkreślił, że Sąd Kasacyjny nie jest uprawniony do ponownej oceny merytorycznej dowodu z prywatnej opinii, chyba że ocena sądu niższej instancji naruszyła zasady logicznej czy racjonalnej analizy⁶³. W nowszym orzeczeniu, z dnia 2 marca 2024 r. w sprawie dotyczącej naruszenia prawa konkurencji, hiszpański Sąd Najwyższy uznał, że dowód z opinii prywatnej może wystarczyć do potwierdzenia faktu (np. szkody), nawet jeśli nie określa precyzyjnej wartości tej szkody, i że sąd może dokonać oceny logicznej i racjonalnej opartej na danych statystycznych i eksperckich, nawet jeżeli opinia nie jest idealna⁶⁴.

Prawo strony do korzystania z pomocy eksperta w zakresie dowodzenia o faktach, których ocena lub ustalenie wymaga wiedzy specjalnej, obejmuje nie tylko posłużenie się przez stronę pisemną opinią, która – jak wcześniej wskazano – powinna być złożona wraz z pierwszym pismem procesowym (art. 336 LEC), ale także uprawnienia, z których strona może korzystać na dalszym etapie postępowania, pozwalające w szczególności na konfrontowanie ustaleń biegłego sądowego z ustaleniami konsultanta strony.

⁵⁹ STS 31 marca 1997 (/2542) – cyt. za: Spain – zał. nr 1.

⁶⁰ STS 5.4. 2019 JR 208/2019 y Jordi Nieva Fenoll, *Repensando Daubert la paradoja de la prueba pericial* Autores University of Barcelona, *Civil procedure Review*, 2018, s. 11–26 – cyt. za: Spain – zał. nr 1.

⁶¹ STS 1120/2025 – ECLI:ES:TS:2025:1120, <https://www.poderjudicial.es/search/sentencias/valoracion%20%28dictamen%20de%20peritos%29/51/PUB> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁶² STS 1545/2023 – ECLI:ES:TS:2023:1545, <https://vlex.es/vid/929882755> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁶³ STS 4716/2016 – ECLI:ES:TS:2016:4716, https://www.uma.es/departamento-de-ciencia-politica-derecho-internacional-publico-y-derecho-procesal/navegador_de_ficheros/Actividades_Derecho_Procesal/descargar/Seminarios%201%C2%BA%20Semestre/Apuntes%20de%20clases/Apuntes%20Seminarario%20n%C2%BA%2013/ST%202016.pdf (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁶⁴ STS 1545/2023, <https://www.scribd.com/document/744239223/Cs2-03-2024> (dostęp: 5.01.2026 r.).

W art. 347 LEC ustawodawca przewidział możliwość udziału biegłych w rozprawie lub na posiedzeniu, o ile strony zwrócą się do sądu z takim wnioskiem. Prawo do udziału w rozprawie dotyczy zarówno biegłych sądowych, jak i ekspertów stron, lecz nie rozszerza ich uprawnień poza możliwość złożenia wyjaśnień i obronę opinii prywatnej. Eksperci stron nie mogą uczestniczyć w innych czynnościach dowodowych, zastrzeżonych dla sądu lub biegłego ustanowionego przez sąd.

W art. 347 ust. 1 LEC postanowiono, że sąd odrzuca wnioski o udział konsultantów (ekspertów) i biegłego w rozprawie tylko wtedy, gdy ze względu na cel i treść są one uznane za nieistotne lub zbędne, a także gdy obowiązek zachowania tajemnicy wynika z udziału biegłego w uprzednim postępowaniu mediacyjnym między stronami. LEC nie ogranicza stosowania art. 347 wyłącznie do biegłych ustanowionych przez sąd, lecz potwierdza w zakresie, w jakim mogą oni wyjaśnić swoją opinię, odpowiadać na pytania sądu i strony przeciwnej, a także polemizować z innymi opiniami, w tym z opinią biegłego sądowego. O ile zatem strony mogą żądać wyjaśnienia opinii biegłego lub któregośkolwiek z jej punktów, których znaczenie nie jest uznane za wystarczająco jasne dla celów dowodowych, o tyle żądania te mogą być kierowane zarówno do konsultantów stron, jak i biegłego sądowego. Strony mogą w szczególności:

- a) żądać wyjaśnienia opinii biegłego lub któregośkolwiek z jej punktów;
- b) żądać odpowiedzi na pytania i zastrzeżenia dotyczące metodologii, przesłanek, wniosków i innych aspektów opinii biegłego;
- c) wnosić o uzupełnienie opinii;
- d) kwestionować ustalenia wynikające z opinii biegłego strony przeciwnej;
- e) formułować zastrzeżenia, które mogą mieć wpływ na czynności biegłego i konkluzję zawartą w stanowisku końcowym (art. 347 ust. 1 pkt. 1-6 LEC).

Sąd może również zadawać biegłym pytania i żądać od nich wyjaśnień co do przedmiotu złożonej opinii, nie może jednak z urzędu zarządzić jej rozszerzenia, chyba że dotyczy to biegłych powołanych z urzędu, co jednak dotyczy niektórych tylko typów postępowań (art. 347 ust. 2 LEC).

Nowe, nieznane innym systemom prawnym, rozwiązania, które znalazły się w hiszpańskiej ustawie regulującej procedurę cywilną, obejmują nie tylko przepisy, instytucjonalizujące opinię prywatną, potwierdzając jej znaczenie dowodowe, ale także te gwarantujące uprawnienia stron postępowania do korzystania z wiedzy specjalistów (ekspertów) na kolejnych etapach, poza etapem przygotowawczym, postępowania sądowego. Ustawodawca hiszpański potwierdził prawo strony do korzystania z pomocy ustanowionego przez nią eksperta, w szczególności podnosząc rangę sporządzonej przez niego opinii do rangi autonomicznego dowodu, a zarazem usystematyzował zasady korzystania w procesie cywilnym z wiedzy eksperckiej, w tym także wprowadzając reguły kontradyktoryjnego sporu, którego przedmiotem jest ocena wartości dowodowej i przydatności zgłoszonych przez strony dowodów dokonywana

z wykorzystaniem wiedzy eksperckiej. LEC legalizuje udział ekspertów stron w postępowaniu i formalizuje procedurę zgłaszania opinii eksperckich, jednocześnie potwierdzając ich przydatność i znaczenie, jakie posiadają dla procesu cywilnego. Rozwiązania przyjęte w Hiszpanii na tle innych analizowanych systemów prawnych wprowadzają niewątpliwie najszersze uprawnienia w zakresie dopuszczalności posłużenia się opinią prywatną, co wzmacnia pozycję stron względem pozycji sędziego, a jednocześnie intensyfikuje spór, hołdując zasadzie kontradiktoryjnego postępowania.

4. Włochy

W systemie włoskim prawodawca dopuszcza, by strona w postępowaniu cywilnym była wspierana przez ustanowionego przez nią doradcę (konsultanta, doradcę technicznego), który wzmacnia jej stanowisko, w szczególności poprzez sporządzenie pisemnego raportu, uczestnictwo w posiedzeniach sądu (o ile sąd zarządził, że mają się one odbywać z udziałem biegłego sądowego), a także poprzez kwestionowanie i polemikę, w tym także sformułowaną na piśmie, ze stanowiskiem biegłego sądowego.

Prawo strony do powołania działającego na jej rzecz i w jej interesie doradcy technicznego (*consulenza tecnica di parte* – konsultanta, doradcy, biegłego) powstaje wraz z wydaniem przez sąd postanowienia o powołaniu biegłego sądowego (*ausiliario del giudice*). Udział konsultanta technicznego strony jest zatem uzależniony od powołania biegłego sądowego. Wynika to *explicite* z treści art. 201 zdanie drugie włoskiego Kodeksu postępowania cywilnego (*Codice di procedura civile*), który stanowi, że:

Sędzia prowadzący postępowanie, wydając postanowienie o ustanowieniu biegłego sądowego (art. 191 KPC), wyznacza stronom termin, w którym mogą złożyć oświadczenie o powołaniu własnego biegłego (art. 201 CPC). Doradca strony, poza uczestnictwem, zgodnie z art. 194 CPC, w czynnościach wykonywanych przez biegłego sądowego, bierze również udział w posiedzeniach jawnych oraz w posiedzeniach niejawnych sądu za każdym razem, gdy uczestniczy w nich biegły ustanowiony przez sąd, w celu wyjaśnienia i przedstawienia, za zgodą przewodniczącego, swoich uwag dotyczących wyników przeprowadzonych czynności technicznych⁶⁵.

Oświadczenie strony, o którym mowa w art. 201 CPC, o wyznaczeniu biegłego powinno wskazywać miejsce zamieszkania lub dane kontaktowe biegłego (doradcy) strony. W myśl

⁶⁵ Art. 201 Codice di procedura civile, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-secondo/titolo-i/capo-ii/sezione-iii/art201.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

art. 91 przepisów wykonawczych do CPC⁶⁶ urzędnik sądowy (*Cancelliere*⁶⁷) jest ponadto zobowiązany powiadamiać należycie ustanowionego doradcę strony o wynikach ustaleń dokonanych przez biegłego sądowego, aby mógł on udzielić pomocy stronie zgodnie z art. 194 i 201 Kodeksu⁶⁸.

Z powyższego wynika, że włoski ustawodawca dopuścił, by strona, realizując prawo do czynnego udziału w postępowaniu, mogła być wspierana przez dowolnie wybranego przez siebie doradcę, który – w ocenie strony – posiada wiedzę, umiejętności i kompetencje do przedstawiania w jej imieniu, ustnie lub pisemnie, stanowiska zawierającego oświadczenia wiedzy, wspierając argumentację faktyczną i jurydyczną strony. Podstawę prawną podejmowanych przez doradcę technicznego czynności w procesie stanowią zatem art. 201 CPC, upoważniający stronę do zgłoszenia sądowi oświadczenia woli o powołaniu doradcy, a zarazem zobowiązujący sędziego do uwzględnienia tego oświadczenia oraz art. 194 CPC, w którym ustawodawca wyznaczył, w ujęciu materialnoprawnym, zakres przedmiotowy czynności doradcy oraz wskazał formy, w jakich mają być one dokonywane, a także art. 91 przepisów wykonawczych do CPC, w którym ustawodawca zagwarantował – na płaszczyźnie wykonawczej – uprawnienia strony do powołania doradcy i potwierdził zakres jego kompetencji oraz zapewnił ich respektowanie w procesie.

Na gruncie rozwiązań przyjętych przez ustawodawcę włoskiego zasadne staje się pytanie zarówno o status doradcy prywatnego, jak i o to, w jaki sposób, biorąc pod uwagę jego uprawnienia procesowe i odpowiadające im obowiązki nałożone na sąd w zakresie zapewnienia udziału doradcy w postępowaniu, a w konsekwencji służące zagwarantowaniu kontradyktoryjności postępowania (art. 101 CPC), ustawodawca włoski definiuje pojęcie opinii prywatnej. Istotne jest ustalenie, czy istnieje funkcjonalne, ze względu na praktykę stosowania prawa, a także materialnoprawne, ze względu na rozwiązania systemowe oraz cele postępowania cywilnego, uzasadnienie dla definiowania statusu opinii prywatnej oraz ustalania jej miejsca w postępowaniu dowodowym i katalogu dowodów. Wydaje się bowiem, że termin „opinia prywatna”, rozumiany jako dokument sporządzony w ramach jednorazowej i incydentalnej

⁶⁶ Art. 91 Disposizioni di attuazione del codice di procedura civile (Przepisów wykonawczych do CPC), <https://www.brocardi.it/disposizioni-per-attuazione-codice-procedura-civile/titolo-iii/capo-ii/sezione-ii/art90.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁶⁷ Cancelliere – organ wykonawczy administracji sądowej odpowiedzialny za pomoc i współpracę z sędzią. Utworzenie urzędu Cancelliere zostało zagwarantowane w art. 3 CPC. W sprawach cywilnych głównymi zadaniami urzędnika pełniącego funkcję tego organu jest dokumentowanie postępowań oraz wydawanie uwierzytelnionych odpisów i wyciągów z dokumentów przechowywanych w urzędzie. Zob. Dizionario Giuridico, Cancelliere, <https://www.brocardi.it/dizionario/3472.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁶⁸ Jednakże, zgodnie z obowiązującym orzecnictwem, postanowienie o dopuszczeniu opinii biegłego nie musi być doręczane stronie, która nie stawiła się w sądzie, ponieważ dokument ten nie należy do dokumentów, dla których doręczenie jest obligatoryjne. Postanowienie o uwzględnieniu lub odrzuceniu wniosku o powołanie biegłego jest niezaskarżalne. Zob. Spiegazione dell'art. 61 Codice di procedura civile, https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primi/titolo-i/capo-iii/art61.html?utm_source=internal&utm_medium=link&utm_campaign=articolo&utm_content=nav_art_prec_dispositivo (dostęp: 15.01.2026 r.).

czynności wykonanej na zlecenie strony przez zatrudnionego przez nią specjalistę, nie posiada kluczowego znaczenia dla ustalenia zakresu praw strony ani nawet nie jest on kluczowy w odniesieniu do takich pojęć jak: dowód, źródła dowodowe, postępowanie dowodowe lub wartość dowodowa. Aktywność doradcy technicznego w systemie włoskim obejmuje bowiem szereg czynności, do udziału w których powinien on zostać dopuszczony, i nie sprowadza się wyłącznie do sformułowania jednego stanowiska na piśmie. Zakres i rodzaj podejmowanych przez doradcę czynności jest bowiem determinowany aktywnością biegłego sądowego, na którym spoczywa obowiązek informowania doradcy o planowanych czynnościach, zawiadamianie o ich terminie i miejscu, a także reagowanie na wnioski i stanowiska doradcy.

Opinia sporządzona przez biegłego sądowego nie jest, zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym w doktrynie i orzecznictwie sądów włoskich, autonomicznym dowodem, a w konsekwencji sąd nie może, opierając się wyłącznie o zawarte w opinii ustalenia, wydać definitywnego rozstrzygnięcia. Działalność konsultanta technicznego nie może być uznana za środek dowodowy w ścisłym tego słowa znaczeniu, ponieważ – jak się wskazuje – jej jedynym celem jest dostarczenie sędziemu oceny merytorycznej zebranego materiału dowodowego, proponując możliwe rozwiązania kwestii wymagających szczególnej wiedzy. Za niedopuszczalne uznaje się zastępowanie ciężaru dowodu spoczywającego na stronach dowodem z opinii biegłego (konsultanta technicznego)⁶⁹. Stanowisko to zostało potwierdzone w orzecznictwie Sądu Kasacyjnego, który w wyroku z dnia 26 października 1995 r., uważanym w doktrynie za nadal aktualny, stwierdził, że konsultacja techniczna nie może być środkiem dowodowym ani środkiem ustalania faktów. Ciężar wykazania faktów spoczywa bowiem na stronach. Może być jedynie narzędziem oceny faktów już udowodnionych z pomocą osób posiadających specjalistyczną wiedzę techniczną. W konsekwencji, jeśli konsultant techniczny naruszy przepisy art. 194 włoskiego CPC, który zakazuje bez upoważnienia sędziego żądania wyjaśnień od stron, uzyskiwania informacji od osób trzecich oraz wglądu w dokumenty i zapisy nieprzedłożone w sprawie, a zatem przekraczając wynikające z tego przepisu upoważnienia, to wówczas, wszelkie błędy i nieścisłości w opinii konsultanta mogą stanowić podstawę do wzruszenia wyroku⁷⁰. Podobnie, nie stanowią dowodu zastrzeżenia i uwagi krytyczne stron dotyczące opinii biegłego sądowego⁷¹. Stanowią one jedynie argumenty obrony, które mogą być również przedstawione w postępowaniu apelacyjnym, pod warunkiem że nie wprowadzają nowych faktów ani nowych roszczeń lub dowodów. Dokumenty

⁶⁹ Note (2) do art. 61 CPC, https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primo/titolo-i/capo-iii/art61.html?utm_source=internal&utm_medium=link&utm_campaign=articolo&utm_content=nav_art_prec_dispositivo (dostęp: 15.01.2026 r.).

⁷⁰ Cassazione civile Sez. II sentenza n. 11133 del 26 ottobre 1995, <https://www.brocardi.it/massimario/41826.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁷¹ Cassazione civile, Sez. III, ordinanza n. 17851 del 28 giugno 2024, <https://www.brocardi.it/massimario/77230.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

te odnoszą się do wiarygodności i oceny ustaleń biegłego i mają na celu zapewnienie swobody sędziego w zakresie oceny tego środka, jakim jest opinia biegłego⁷². Ustalenia zawarte w opinii biegłego sądowego mogą jednak wyjątkowo stać się obiektywnym źródłem dowodu, gdy służyć będą nie tylko do oceny technicznej powołanych przez stronę faktów, ale także do ustalania sytuacji faktycznych, co nie byłoby możliwe bez specjalistycznej wiedzy technicznej. Nie oznacza to jednak, że konsultant zostałby przez sąd wezwany do ustalenia faktów. Wykazanie okoliczności faktycznych następuje bowiem z wykorzystaniem innych środków dowodowych jak w szczególności dowody z zeznań świadków⁷³.

Powyższe ustalenia, choć odnoszą się do opinii sporządzanej przez biegłego na polecenie sądu, to jednak pozostają w bezpośrednim związku z konstrukcją instytucji „opinii prywatnej” we włoskim postępowaniu cywilnym. Należy bowiem podkreślić, co było już powyżej wzmiankowane, że na zakres, a także charakter czynności konsultanta (doradcy) strony oraz sporządzonej przez niego opinii prywatnej, rzutuje charakter, zakres i rodzaj czynności wykonywanych przez biegłego sądowego. Działania konsultanta technicznego strony mają bowiem charakter reaktywny, stanowiąc odpowiedź na działania biegłego sądowego. Oznacza to – zgodnie z zasadą kontradiktoryjności – że strona nie tylko może reagować na czynności biegłego, polemizując z jego stanowiskiem i podnosząc własną argumentację, ale ponadto może brać udział w tych czynnościach, w szczególności uczestniczyć we wszystkich posiedzeniach (jawnych i niejawnych) sądu z udziałem biegłego.

Ogólną zasadę dopuszczalności wspierania się przez sąd opiniami sporządzonymi przez specjalistów, zarówno biegłych sądowych (*ausiliario del giudice*), jak i konsultantów powoływanych przez strony (*consulente tecnico di parte*), ustanawia art. 61 Kodeksu postępowania cywilnego (*Codice di procedura civile*⁷⁴). Zgodnie z tym przepisem w razie potrzeby sąd może być wspomagany w celu wykonania poszczególnych działań lub w trakcie całego procesu przez jednego lub więcej konsultantów o szczególnej jurysdykcji technicznej⁷⁵. Przepis ten odnosi się do konsultanta technicznego (biegłego sądowego), którego sędzia wyznacza według własnego uznania spośród osób wpisanych do odpowiednich rejestrów. Specjalista ten działa jako asystent sędziego i ma za zadanie dokonać czysto technicznej oceny stanu faktycznego

⁷² Tamże.

⁷³ Spiegazione dell'art. 61 Codice di procedura civile, https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primo/titolo-i/capo-iii/art61.html?utm_source=internal&utm_medium=link&utm_campaign=articolo&utm_content=nav_art_prec_dispositivo (dostęp: 15.01.2026 r.).

⁷⁴ Art. 61 CPC, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primo/titolo-i/capo-iii/art61.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁷⁵ Może się zdarzyć, że w toku rozprawy dwie lub więcej opinii biegłych zostanie powołanych w różnym czasie. Jeśli biegli doszli do odmiennych albo sprzecznych wniosków, sędzia będzie mógł swobodnie zdecydować o wyborze jednej z tych opinii, a nawet odstąpić od wszystkich, pod warunkiem że odpowiednio umotywuje to stanowisko w uzasadnieniu orzeczenia. Zob. Spiegazione dell'art. 61 Codice di procedura civile, https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primo/titolo-i/capo-iii/art61.html?utm_source=internal&utm_medium=link&utm_campaign=articolo&utm_content=nav_art_prec_dispositivo (dostęp: 15.01.2026 r.).

sprawy, której nie można powierzyć samemu organowi orzekającemu⁷⁶. Zarazem zgodnie z ustanowioną w art. 101 CPC zasadą kontradiktoryjności:

Sędzia czuwa nad przestrzeganiem kontradiktoryjności postępowania i, gdy stwierdzi, że jej naruszenie skutkowało naruszeniem prawa do obrony, podejmuje odpowiednie środki. Jeżeli sędzia uzna za właściwe oparcie rozstrzygnięcia o kwestie wprowadzone do postępowania z urzędu, odracza posiedzenie i wyznacza stronom pod rygorem nieważności termin nie krótszy niż dwadzieścia dni i nie dłuższy niż czterdzieści dni od dnia powiadomienia na złożenie pism zawierających stanowiska stron⁷⁷.

Zdanie 2 art. 101 CPC zostało wprowadzone ustawą 69/2009 i odnosi się do sytuacji, w której sędzia działa *ex officio*, wydając postanowienia, w szczególności dopuszczając dowody⁷⁸. Przesłanka ta zachodzi także w odniesieniu do wyznaczenia przez sąd biegłego sądowego. Z treści art. 61 CPC wynika bowiem wprost, że do uznania sądu należy decyzja o powołaniu biegłego, przy czym może on zostać powołany zarówno na wniosek stron, jak i bez takiego wniosku, a zatem zawsze wtedy, gdy sąd uzna, że istnieje potrzeba uzyskania wiedzy specjalnej.

Co prawda na gruncie włoskiego CPC opinia sporządzona przez biegłego sądowego nie stanowi dowodu i nie może zastępować aktywności stron⁷⁹, to jednak nie przeszkadzało to ustawodawcy włoskiemu, by nadać normie zawartej w art. 201 zdanie drugie CPC, adresowanej do sędziego (obowiązek wyznaczenia stronom terminu na wskazanie własnych konsultantów) charakter normy *ius cogens*. Należy przyjąć, że ustawodawca włoski zapewnia w ten sposób realizację zasady kontradiktoryjności postępowania. W doktrynie wskazuje się, że zasada kontradiktoryjności wyraża podstawowy wymóg sprawiedliwości, zgodnie z którym nikogo nie można zobowiązać do poniesienia skutków wyroku bez możliwości uczestniczenia w rozprawie w celu przedstawienia swoich racji przed sędzią i wpłynięcia na jego wyrok. Naruszenie zasady kontradiktoryjności pociąga za sobą nieważność wszystkich postanowień wydanych po wydaniu tego, które spowodowało pierwotne naruszenie. Ocena zaistnienia przesłanek skutkujących nieważnością postępowania może być dokonywana na każdym etapie postępowania, w tym także przed sądem odwoławczym⁸⁰.

⁷⁶ Note (1), art. 61 CPC, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primi/titolo-i/capo-iii/art61.html> (dostęp: 15.01.2026 r.).

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ Po nowelizacji art. 101 CPC sędzia dopiero na tym etapie jest zobowiązany wyznaczyć termin na złożenie stanowisk stron i dopuścić nowe dowody zgłoszone przez strony, zob. tamże.

⁷⁹ Note (2) do art. 61 CPC, https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primi/titolo-i/capo-iii/art61.html?utm_source=internal&utm_medium=link&utm_campaign=articolo&utm_content=nav_art_prec_dispositivo (dostęp: 15.01.2026 r.).

⁸⁰ Note (1) do art. 101 CPC, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primi/titolo-iv/art101.html> (dostęp: 15.01.2026 r.).

Konsultant techniczny działa jako asystent sędziego, gdy istnieje potrzeba rozstrzygnięcia sporu wymagającego specjalistycznej wiedzy technicznej. Zakres wyznaczonego biegłemu badania pokazują pytania sformułowane przez sędziego, na które konsultant zazwyczaj odpowiada pisemnym raportem, zwanym „opinią biegłego”. Konsultant techniczny może pełnić trzy funkcje: 1) funkcję uzupełniającą; 2) funkcję dochodzeniową; 3) funkcję prewencyjną⁸¹. Celem opinii biegłego sądowego jest zasadniczo udzielenie sędziemu pomocy w rozstrzyganiu kwestii, które wymagają wyłącznie wiedzy technicznej, a nie prawniczej; biegły powinien uzupełnić wiedzę sędziego, dostarczając elementów technicznych niezbędnych do oceny już zebranego materiału dowodowego⁸². Ustalenia dokonane przez biegłego nie zastępują innych dowodów i nie zwalniają stron z obowiązku udowodnienia faktów, które podnoszą i na których się opierają swoje twierdzenia⁸³. Ponieważ ekspertyza techniczna zlecona przez sąd nie może być uznana za dowód w ścisłym tego słowa znaczeniu, gdyż ma pomóc sędziemu w ocenie zebranego materiału dowodowego lub w rozstrzygnięciu kwestii wymagających wiedzy specjalistycznej, jest wyłączona spod uznania stron i powierzona roztropnemu uznaniu sędziego orzekającego. Sędzia orzekający może powierzyć biegłemu nie tylko zadanie oceny ustalonych lub domniemanych faktów (dedukcja biegłego), ale także ustalenie samych faktów (ustalenie biegłego). W takim przypadku konieczne i wystarczające jest przedstawienie przez stronę faktu stanowiącego podstawę jej roszczenia i uznanie przez sędziego, że ustalenie to wymaga wiedzy specjalistycznej⁸⁴.

Gdy sędzia uzna powołania biegłego technicznego za konieczne ze względu na charakter sporu, wyznacza specjalnie w tym celu nową rozprawę. Zwraca się uwagę, że w praktyce powołanie biegłego jest już uwzględnione w postanowieniu o wyznaczeniu rozprawy⁸⁵. Rozprawa, na której następuje formalne ustanowienie biegłego sądowego, jest wyznaczana nie później niż dziesięć dni po pierwszym posiedzeniu, a strony mają sześć dni na powołanie własnych biegłych. Podczas zaplanowanej rozprawy biegły składa przyrzeczenie, a następnie rozpoczyna się dochodzenie eksperckie⁸⁶.

⁸¹ Spiegazione dell'art. 61 Codice di procedura civile, https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primo/titolo-i/capo-iii/art61.html?utm_source=internal&utm_medium=link&utm_campaign=articolo&utm_content=nav_art_prec_dispositivo (dostęp: 15.01.2026 r.).

⁸² Spiegazione dell'art. 62 Codice di procedura civile, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primo/titolo-i/capo-iii/art62.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁸³ Postanowienie Sądu Kasacyjnego nr 4792 z dnia 22 lutego 2024 r., Cassazione civile Sez. III ordinanza n. 4792 del 22 febbraio 2024 (1 massima), <https://www.brocardi.it/massimario/77227.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁸⁴ W tej konkretnej sprawie, dotyczącej roszczenia o odszkodowanie za uszkodzenie przewodu telekomunikacyjnego podczas prac przy barierze drogowej, Sąd Kasacyjny orzekł, że sędzia słusznie zlecił biegłemu ustalenie lokalizacji kabli, zważywszy na brak wątpliwości co do ich zakopania. Zob. Postanowienie Sądu Kasacyjnego Wydział III Kasacji Cywilnej, orzeczenie nr 6155 z dnia 13 marca 2009 r., Cassazione civile Sez. III sentenza n. 6155 del 13 marzo 2009 (1 massima), <https://www.brocardi.it/massimario/41810.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁸⁵ Note (1) do art. 424 CPC, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-secondo/titolo-iv/capo-i/sezione-ii/art424.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁸⁶ Tamże.

Wyznaczenie granic czynności podejmowanych przez biegłego sądowego następuje w art. 62 CPC. Przepis ten stanowi, że „biegły sądowy przeprowadza dochodzenia zleczone mu przez sędziego i udziela na rozprawie i posiedzeniach wyjaśnień, o które sędzia się zwraca na podstawie art. 194 i nast. oraz art. 441 i 463. Przyjmuje się, że art. 62 CPC ma charakter programowy⁸⁷, w szczególności dlatego, że odsyła do kolejnych regulacji stanowiących podstawę prawną dla wykonywanych przez biegłego czynności. Uprawnienia biegłego mogą być zatem bardzo szerokie. Biegły składa ustne sprawozdanie (opinię) z wykonanych czynności, co następuje na rozprawie (posiedzeniu) z udziałem stron. Z rozprawy sporządza się pisemny protokół. Protokół może mieć także formę zapisu dźwięku i obrazu⁸⁸. W praktyce jednak biegły częściej udziela odpowiedzi na pytania sądu w formie pisemnego raportu⁸⁹. Sędzia wyznacza zazwyczaj biegłemu termin nie dłuższy niż dwadzieścia dni na złożenie raportu. W doktrynie przeważa pogląd, że przedmiotowy termin ma charakter instrukcyjny⁹⁰. Niedotrzymanie terminu przez biegłego na złożenie raportu aktualizuje prawo strony do złożenia wniosku o stwierdzenie nieważności czynności biegłego⁹¹.

Biegły, zgodnie z art. 194 CPC, jest uprawniony do dokonywania czynności, w tym oględzin, bez udziału sędziego. Ma jednak obowiązek powiadomić strony o dacie, godzinie i miejscu rozpoczęcia czynności, o czym zawiadamia do protokołu, na rozprawie lub doręcza notatkę zawierającą powyższe informacje urzędnikowi sądowemu celem przekazania tych informacji stronom⁹². Biegły może, a nawet powinien komunikować się ze stronami, a także może uzyskiwać informacje z innych źródeł. Biegły nie może ograniczyć swojej aktywności do badania dokumentów z akt.

Biegły wyznaczony przez sędziego może w ramach przydzielonych mu badań i zgodnie z zasadą kontradyktoryjności uzyskać wszelkie dokumenty niezbędne do udzielenia odpowiedzi na zadane pytania, pod warunkiem że nie służą one dowodzeniu głównych faktów, na których strona opiera roszczenie. Ich udowodnienie obciąża stronę⁹³. Sędzia nie może zignorować twierdzeń stron, albowiem naruszałby zasadę kontradyktoryjności przy dokonywaniu oceny stanowiska biegłego, który opiera swoją ocenę na dokumentach

⁸⁷ Spiegazione dell'art. 62 Codice di procedura civile, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primi/titolo-i/capo-iii/art62.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁸⁸ Tamże.

⁸⁹ Note (4) do art. 424 CPC, tamże.

⁹⁰ Okoliczność ta wynika wprost z treści art. 154 CPC, zgodnie z którym sędzia może wydłużyć lub skrócić termin na złożenie raportu.

⁹¹ Wynika to z interpretacji art. 157 w zw. z art. 424 CPC, zob. Note (4) do art. 424, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-secondo/titolo-iv/capo-i/sezione-ii/art424.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁹² Art. 90 Disposizioni di attuazione del codice di procedura civile (Przepisów wykonawczych do CPC), <https://www.brocardi.it/disposizioni-per-attuazione-codice-procedura-civile/titolo-iii/capo-ii/sezione-ii/art90.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁹³ Postanowienie nr 26144 z dnia 7 września 2023 r. (1 streszczenie) Cassazione civile Sez. III ordinanza n. 26144 del 7 settembre 2023 (1 massima), <https://www.brocardi.it/massimario/77224.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

uzyskanych od osób trzecich, a dokumenty te nie zostały złożone przez strony⁹⁴. Biegły może także skorzystać z usług innych specjalistów, aby uzyskać z ich pomocą wiedzę niezbędną do przedstawienia sądowi stanowiska bez konieczności uzyskiwania uprzedniej zgody sędziego, a także bez potrzeby formalnego powołania tych osób do wykonania czynności eksperckich. Biegły bierze jednak moralną odpowiedzialność za ich pracę i wnioski⁹⁵.

Zasadniczym celem działania konsultanta strony jest reagowanie na ustalenia biegłego sądowego i przedstawienie własnych wniosków. Działanie doradcy strony nie sprowadza się zatem do sporządzenia pisemnej opinii. Konsultant techniczny wyznaczony przez stronę uczestniczy w rozprawach i posiedzeniach sądowych w obecności biegłego sądowego (zob. art. 62 CPC) z prawem do przedstawienia w interesie strony swoich uwag do wyników badań technicznych (art. 201 § 2 CPC), ewentualnie z własnym pisemnym raportem⁹⁶. Istotne wydaje się spostrzeżenie, że wyznaczenie rodzaju i charakteru czynności dokonywanych przez konsultanta technicznego ustanowionego przez stronę nie wynika z woli strony, która udzieliła mu zlecenia, lecz posiada uzasadnienie *ex lege* w przepisach CPC oraz wynika z aktywności biegłego sądowego. Zadaniem konsultanta strony jest bowiem wspieranie argumentacji strony na etapie ustaleń dokonywanych przez biegłego oraz przedstawianie argumentów przemawiających na rzecz strony w celu uzyskania dla niej korzystnej konkluzji zawartej w raporcie końcowym sporządzonym przez biegłego.

Ekspertyza techniczna, jak zauważono w doktrynie, może być dwojakiego rodzaju: dedukcyjna lub percepcyjna⁹⁷. Pierwsza z nich ma miejsce, gdy sędzia wyznacza biegłego jedynie do oceny już ustalonych faktów lub danych; w takim przypadku jego praca nie może dostarczyć dowodów. W drugim przypadku natomiast biegły sądowy ma za zadanie zweryfikować fakty, których nie można ustalić bez użycia specjalistycznych technik lub wiedzy⁹⁸. Tylko w tym drugim przypadku opinia biegłego staje się bezpośrednim źródłem dowodu i może być wykorzystana jak każdy inny dowód formalnie uzyskany w toku rozprawy⁹⁹. Przepis ten odnosi się do wyjaśnień, które muszą być udzielane wyłącznie w odniesieniu do faktów

⁹⁴ Tamże.

⁹⁵ Postanowienie Sądu Kasacyjnego Wydział Cywilny III, orzeczenie nr 16471 z dnia 15 lipca 2009 r., Cassazione civile Sez. III sentenza n. 16471 del 15 luglio 2009 (1 massima), <https://www.brocardi.it/massimario/41816.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁹⁶ Note (4) do art. 424 CPC, tamże.

⁹⁷ Note (1), Dispositivo dell'art. 62 Codice di procedura civile, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primi/capo-iii/art62.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁹⁸ W sprawach z udziałem biegłych sądowych nieważność opinii wydanej w pierwszej instancji może być spowodowana wykorzystaniem przez biegłego nieprawidłowo pozyskanych dokumentów, przydatnych do udowodnienia głównych faktów, co może zostać podniesione w postępowaniu apelacyjnym. Stanowi to naruszenie prawa procesowego i może prowadzić do stwierdzenia nieważności (Postanowienie Sądu Kasacyjnego nr 17118 z dnia 20 czerwca 2024 r., Cassazione civile Sez. II ordinanza n. 17118 del 20 giugno 2024 (1 massima), <https://www.brocardi.it/massimario/77229.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

⁹⁹ Note (1), Dispositivo dell'art. 62 Codice di procedura civile, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primi/capo-iii/art62.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

wyraźnie wskazanych przez strony w pismach procesowych, a zatem wyłącznie tych, do których sędzia odnosi się w pytaniach skierowanych do biegłego¹⁰⁰. Przedmiotem takich pytań może być w postępowaniu odwoławczym także wcześniejsza opinia biegłego, co stanowi jedyną możliwość zakwestionowania w sądzie odwoławczym wniosków biegłego powołanego w poprzedniej instancji¹⁰¹.

Sędzia nie musi zgodzić się z ustaleniami biegłego i może zakwestionować zawarte w jego ekspertyzie wnioski. Obliguje to jednak sędziego do szczegółowego wyjaśnienia w uzasadnieniu wyroku motywów, jakimi się kierował. Jeśli sędzia próbuje ustalenia i wnioski biegłego, może wprost odwołać się do nich w uzasadnieniu wyroku bez dalszego wyjaśniania tego stanowiska¹⁰². Sąd Kasacyjny w wyroku z 6 maja 2021 r. stwierdził jednak, że jeżeli sędzia rozpoznający sprawę zgadza się z opinią biegłego, nie musi szczegółowo wyjaśniać jej przyczyn, ponieważ przyjęcie opinii, przedstawiającej logiczny tok rozstrzygnięcia, stanowi wystarczające uzasadnienie, niepodlegające zaskarżeniu w postępowaniu przed Sądem Najwyższym. Powołanie się na opinię, nawet *per relationem*, może sugerować gruntowną, pozytywną ocenę rozumowania biegłego oraz zastosowanych zasad i metod naukowych. Sytuacja wygląda inaczej, jeśli zarówno biegli strony, jak i strona pozwana przedstawili szczegółowe zarzuty wobec ustaleń biegłego. W takim przypadku sędzia rozpoznający sprawę, aby uniknąć naruszenia prawa, zgodnie z art. 360 pkt 5 CPC, jest zobowiązany do terminowego i szczegółowego wyjaśnienia powodów, dla których zgadza się z jedną albo drugą, alternatywną konkluzją¹⁰³.

Stanowisko Sądu Kasacyjnego, w którym sąd ten nałożył obowiązek szczegółowego uzasadniania przyczyn, które przekonały sędziego orzecznika o podzieleniu stanowiska biegłego przy jednoczesnej odmowie uwzględnienia opinii strony, krytycznie odnoszącej się do ustaleń biegłego, określa także pośrednio status, jaki judykatura przyznaje opiniom prywatnym. Nałożony na sędziego obowiązek odniesienia się do opinii prywatnych w treści uzasadnienia wówczas, gdy sędzia tych opinii nie podziela i podlegały one pominięciu, oznacza *de iure*

¹⁰⁰ Note (2), Dispositivo dell'art. 62 Codice di procedura civile, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primi/titolo-i/capo-iii/art62.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹⁰¹ Jak stwierdził Sąd Kasacyjny, strona może podnieść zarzuty w postępowaniu odwoławczym przeciwko opinii biegłego sądowego, o ile nie zmierzają one do ustalania nowych faktów wymagających nowych dowodów. Dokumenty te odnoszą się do wiarygodności i oceny ustaleń biegłego i mają na celu sprawdzenie, czy sędzia nie przekroczył swobody oceny dowodów (zob. wyrok nr 11133 z dnia 26 października 1995 r., Cassazione civile, Sez. III, ordinanza n. 17851 del 28 giugno 2024).

¹⁰² Note (2), Dispositivo dell'art. 62 Codice di procedura civile, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primi/titolo-i/capo-iii/art62.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹⁰³ Sąd Kasacyjny, Wydział Cywilny V, Postanowienie nr 11917 z dnia 6 maja 2021 r., Cassazione civile Sez. V ordinanza n. 11917 del 6 maggio 2021 (1 massima), <https://www.brocardi.it/massimario/69625.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

i *de facto* przyznanie opinii prywatnej złożonej przez stronę rangę dowodu, którego pominięcie winno zostać w ocenie Sądu Kasacyjnego wyjaśnione¹⁰⁴.

Koszty związane z wykonywaniem czynności doradczych przez konsultanta ponosi co do zasady strona, która ustanowiła doradcę. Jego wynagrodzenie powinno zostać określone w umowie o świadczeniu usług intelektualnych zawartej między stroną a jej konsultantem technicznym (art. 2230 Kodeksu cywilnego). W związku z tym wynagrodzenie eksperta przysługuje mu nawet w przypadku negatywnego rozstrzygnięcia sporu. Jednakże koszty konsultacji poniesione przez stronę na etapie niezakończonego postępowania, podobnie jak koszty konsultacji zleconej przez sąd, mogą zostać zwrócone przez stronę przegrywającą proces. Sędzia rozstrzyga o kosztach w orzeczeniu definitywnym, przy czym sędzia może zasądzić wynagrodzenie konsultanta strony w kwocie niższej niż rzeczywiste jego wynagrodzenie wynikające z umowy, jeśli uzna uzgodnione wynagrodzenie za nadmiernie uciążliwe¹⁰⁵. Sędzia ustala wynagrodzenie, wydając postanowienie, w którym wskazuje, czy w raporcie wykonanym przez eksperta odpowiedziano na postawione przez sąd pytania, oraz ocenia jakość i kompletność odpowiedzi. Wynagrodzenie biegłego obciąża solidarnie wszystkie strony postępowania. Przyjmuje się, że jego praca ma na celu przyczynić się do wyjaśnienia istotnych zagadnień spornych i służyć realizacji podstawowych celów wymiaru sprawiedliwości. Biegły, wykonując czynności na polecenie sądu, może, na co zwrócono wcześniej uwagę, korzystać z usług innych ekspertów, w tym biegłych innych specjalności, zwłaszcza gdy konieczne jest pozyskanie za ich pomocą danych niezbędnych do przygotowania raportu (opinii). W tym celu konsultant nie potrzebuje uprzedniej zgody sądu ani formalnego powołania, pod warunkiem, że ponosi moralną i naukową odpowiedzialność za ocenę i wnioski wyciągnięte przez jego współpracowników (w każdym przypadku sędzia może następnie ocenić, czy było konieczne skorzystanie z usług takiego zewnętrznego eksperta)¹⁰⁶.

Podsumowując, należy zauważyć, że włoski ustawodawca formalizuje udział w procesie cywilnym konsultanta (doradcy) strony działającego na jej zlecenie, jednakże nie łączy aktywności procesowej doradcy wyłącznie z jedną, incydentalną czynnością polegającą na sporządzeniu pisemnej opinii. Aktywność konsultanta strony może bowiem polegać na wyrażaniu szeregu opinii, zarówno w formie ustnej, jak i pisemnej, w szczególności na posiedzeniach zarządzonych przez sędziego z udziałem biegłego sądowego i stron. Zważywszy jednocześnie, że włoski ustawodawca, co nie budzi kontrowersji w doktrynie i orzecznictwie,

¹⁰⁴ Sąd Kasacyjny, Wydział Cywilny V, Postanowienie nr 11917 z dnia 6 maja 2021 r., Cassazione civile Sez. V ordinanza n. 11917 del 6 maggio 2021 (1 massima), <https://www.brocardi.it/massimario/69625.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹⁰⁵ Note (3) do art. 2101 CPC, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-secondo/titolo-i/capo-ii/sezione-iii/art201.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹⁰⁶ Spiegazione dell'art. 61 Codice di procedura civile, https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primi/titolo-i/capo-iii/art61.html?utm_source=internal&utm_medium=link&utm_campaign=articolo&utm_content=nav_art_prec_dispositivo (dostęp: 5.01.2026 r.).

odmawia przyznania opinii biegłego sądowego, a w konsekwencji także opinii sporządzonej przez konsultanta technicznego strony, statusu dowodu, a jednocześnie zobowiązuje sąd do przestrzegania zasady kontradyktoryjności postępowania, przy czym szczególnie rygorystyczne wymagania nakłada na sędziego, gdy działa on *ex officio*, zasadnie przyjąć można, że opinia prywatna posiada na gruncie włoskiego postępowania cywilnego złożony status. Opinia prywatna (ustna i/lub pisemna) może bowiem w istotny sposób wpływać na wynik postępowania dowodowego i oddziaływać na jego bieg, zakres i treść czynności dokonywane z udziałem biegłego sądowego, a w konsekwencji może rzutować na kształt końcowego raportu sporządzonego przez biegłego i – ostatecznie – wpływać na wynik sprawy. Opinia prywatna, podobnie jak opinia biegłego, nie jest jednak zaliczana w poczet materiału dowodowego, co oznacza, że nie może stanowić podstawy wydania merytorycznego rozstrzygnięcia przez sąd.

II. Opinie prywatne w germańskich systemach prawnych

I. Austria

Rozwiązania przyjęte na gruncie austriackiego prawa cywilnego procesowego wykazują duże podobieństwo do regulacji niemieckich, co dowodzi, że ustawodawstwa należące do systemu prawa germańskiego cechuje wspólne podejście do normowania instytucji prawa procesowego i naczelnych jego zasad, a w konsekwencji także do urzędu sędziego jako arbitra wyposażonego w zestaw narzędzi przesądzających o dyskrecjonalności i władczym charakterze wykonywania władzy sędziowskiej. Podobieństwa między oboma systemami, niemieckim i austriackim, co jest istotne ze względu na przedmiot niniejszego badania, dotyczą także definiowania dowodu, w szczególności odrzucenia koncepcji zakładających dopuszczalność przeprowadzenia dowodu z opinii prywatnej sporządzonej na zlecenie strony. Wobec wąskiego definiowania dowodów, tworzenia ich zamkniętego katalogu oraz rygorystycznego trybu ich dopuszczania przy jednoczesnym utrzymaniu w Austrii i Niemczech jednolitej, niezmiennej od kilku dekad linii orzeczniczej, opinie prywatne nie są obecnie zaliczane w poczet dowodów, a judykatura i doktryna nie tylko nie widzi potrzeby rozluźnienia sztywnych instytucji procesowych w kierunku wzmocnienia kontradiktoryjności procesu cywilnego, ale – jak się wydaje – stanowczo koncepcje te odrzuca.

O ile termin „opinie prywatne” występuje w orzecznictwie sądów austriackich, które wielokrotnie wypowiadały się na temat ich miejsca w postępowaniu dowodowym, o tyle ustawodawca austriacki terminu „opinie prywatne” nie używa ani – tym bardziej – nie definiuje. Nie jest także znana na gruncie austriackiego Kodeksu postępowania cywilnego konstrukcja dopuszczająca możliwość korzystania przez strony z pomocy wyposażonego w wiedzę ekspercką konsultanta strony. O ile zatem bywa, że w praktyce strony korzystają z opinii prywatnych i składają je do akt, to jednak ich znaczenie zarówno na wstępnym etapie postępowania sądowego, jak i w dalszym jego przebiegu, a – ostatecznie – także przy wyrokowaniu jest marginalne.

Możliwość sporządzenia opinii na potrzeby procesu cywilnego została zastrzeżona dla biegłych ustanowionych przez sąd spośród osób wpisanych do rejestru biegłych. Zasady uzyskania wpisu na listę biegłych reguluje ustawa federalna o ogólnie zaprzysiężonych i certyfikowanych przez sąd ekspertach i tłumaczach¹⁰⁷. Zasady powołania biegłych i wprowadzania dowodu z ich ekspertyzy zostały opisane w § 351–367 Kodeksu postępowania cywilnego (*Zivilprozessordnung* – ZPO¹⁰⁸). Zgodnie z § 351 ZPO, jeżeli przeprowadzenie dowodu z opinii biegłych okaże się konieczne, sąd rozpoznający sprawę wyznacza jednego lub kilku biegłych niezwłocznie po zapoznaniu się z oświadczeniami stron dotyczącymi ich tożsamości. Sąd może wyznaczyć innych biegłych w miejsce pierwotnie wyznaczonego(-ych) biegłego(-ych). Sąd rozpoznający sprawę może zarządzić sporządzenie pisemnej opinii biegłego. Sąd wyznacza biegłemu rozsądny termin na jej złożenie. Jeżeli biegły nie może dotrzymać terminu wyznaczonego przez sąd, powinien zawiadomić o tym sąd w ciągu 14 dni od otrzymania postanowienia, wskazując, czy i w jakim terminie jest w stanie sporządzić opinię. Sąd może przedłużyć termin biegłemu. Jeżeli opinia biegłego została sporządzona na piśmie, biegli są obowiązani na żądanie udzielić ustnych wyjaśnień dotyczących pisemnej opinii biegłego albo wyjaśnić ją na rozprawie ustnej (§ 357). Jeśli do sporządzenia opinii powołanych jest kilku biegłych, mogą oni złożyć ją wspólnie, jeśli ich stanowiska są zgodne. W przypadku różnicy zdań każdy biegły musi szczegółowo uzasadnić swoje stanowisko i podać jego uzasadnienie (§ 361). Opinia biegłego musi być zawsze uzasadniona. Przed jej przedstawieniem biegły powinien, w przypadkach, gdy przedłożenie opinii zostało poprzedzone oględzinami

¹⁰⁷ Wpisu na listę certyfikowanych biegłych dokonują prezesi sądów okręgowych. Aby uzyskać wpis na listę biegłych sądowych i tłumaczy sądowych w określonej dziedzinie specjalizacji, muszą być spełnione następujące warunki: a) specjalizacja i znajomość najważniejszych przepisów prawa procesowego, procedury biegłych sądowych, sporządzania protokołów ustaleń oraz struktury spójnej i zrozumiałej opinii biegłego; b) dziesięcioletnie doświadczenie zawodowe, najlepiej na odpowiedzialnym stanowisku, w danej lub pokrewnej dziedzinie bezpośrednio przed rejestracją; pięcioletnie doświadczenie jest wystarczające, jeśli kandydat ukończył odpowiednio studia wyższe lub szkołę zawodową w ramach szkolenia zawodowego, c) zdolność prawna we wszystkich sprawach oraz brak przedstawiciela ustawowego w rozumieniu § 1034 austriackiego Kodeksu cywilnego (ABGB); d) osoba predyspozycja do wykonywania zadań związanych z wykonywaniem zawodu biegłego; e) wiarygodność; f) obywatelstwo austriackie lub obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej i innych państw będących stronami Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym, a także Konfederacji Szwajcarskiej; g) stałe miejsce zamieszkania lub miejsce wykonywania działalności zawodowej w okręgu Sądu Okręgowego, do którego prezesa wnioskodawca składa wniosek o rejestrację; h) stabilna sytuacja finansowa (§ 2 Ustawy federalnej o ogólnie zaprzysiężonych i certyfikowanych przez sąd ekspertach i tłumaczach (Experts and Interpreters Act – SDG) Bundesgesetz über die allgemein beeideten und gerichtlich zertifizierten Sachverständigen und Dolmetscher (Sachverständigen- und Dolmetschergesetz – SDG), StF: BGBl. Nie. Nie. 137/1975; <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002338> (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹⁰⁸ Kodeks postępowania cywilnego – Zivilprozessordnung ZPO, <https://www.ris.bka.gv.at/Ergebnis.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Kundmachungorgan=&Index=&Titel=Zivilprozessordnung&Gesetzesnummer=&VonArtikel=&BisArtikel=&VonParagraf=&BisParagraf=&VonAnlage=&BisAnlage=&Typ=&Kundmachungsnummer=&Unterzeichnungsdatum=&FassungVom=27.01.2026&VonInkrafttrededatum=&BisInkrafttrededatum=&VonAusserkrafttrededatum=&BisAusserkrafttrededatum=&NormabschnittnummerKombination=Und&ImRisSeitVonDatum=&ImRisSeitBisDatum=&ImRisSeit=Undefined&ResultPageSize=100&Suchworte=Zivilprozessordnung&Position=1&SkipToDocumentPage=true> (dostęp: 5.01.2026 r.).

osób, rzeczy, miejsc itp., a znajomość ich charakteru jest istotna dla zrozumienia i oceny opinii, przedstawić opis badanych przedmiotów (ustaleń) (§ 362). Jeżeli przedłożona opinia biegłego okaże się niewystarczająca lub jeżeli biegli przedstawili odmienne stanowiska, sąd może na wniosek lub z urzędu zarządzić przeprowadzenie nowej oceny przez tych samych lub innych biegłych, a przynajmniej z udziałem innych biegłych. Takie postanowienie jest dopuszczalne również w szczególności, jeżeli biegły został skutecznie zaskarżony po przedstawieniu swojej opinii. Do wydania takiego postanowienia uprawniony jest również sędzia wyznaczony lub wezwany do przeprowadzenia oceny. Strony zawiadamia się o otrzymaniu pisemnej opinii biegłego (§ 360). Od postanowienia o oddaleniu sprzeciwu wobec postanowienia o powołaniu biegłego lub nakazującego sporządzenie pisemnej opinii stronie nie przysługuje odwołanie (§ 366).

Dowodem może być wyłącznie dokument sporządzony przez osobę do tego powołaną. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 grudnia 2005 r. stwierdził, że opinie prywatne nie stanowią dowodu. Nie mają znaczenia proceduralnego; brakuje im prawnych gwarancji bezstronności, a także jakiegokolwiek kontroli nad ich wypracowaniem i złożeniem (pojawieniem się)¹⁰⁹.

Sądy austriackie, odmawiając wartości dowodowej opinii prywatnej, odwołują się do treści § 351 ZPO, w którym ustawodawca wymienia jako dowód *explicite* opinie sporządzone przez biegłych z listy wyznaczonych przez sąd. Przepis ten jest zatem interpretowany ściśle, a nawet zawężająco. Milczenie ustawodawcy, tj. niewymienienie opinii prywatnych w ZPO i brak odniesienia do nich w innych przepisach procedury cywilnej, stanowi uzasadnienie dla jednolicie prezentowanego przez judykaturę stanowiska o niedopuszczalności zaliczenia opinii prywatnych w poczet dowodów, a w konsekwencji jej marginalny wpływ na przebieg postępowania i niewielkie znaczenie przy ustalaniu jego wyniku. O ile bowiem nie jest niedopuszczalne złożenie prywatnej opinii (sąd nie zwraca pisma ani formalnie nie odrzuca opinii), to jednak nie może być ona dla sądu źródłem dowodu, może jedynie uzasadniać stanowisko strony, w szczególności w przedmiocie wniosku o powołanie biegłego sądowego, a nadto sąd nie ma obowiązku uzasadniania przyczyn, dla których pomija opinię.

Sąd Najwyższy w wyroku z 22 grudnia 2016 r. wskazał, że „prywatnym opiniom ekspertów należy w najlepszym razie nadać status dokumentów prywatnych, gdyż nie mogą być one

¹⁰⁹ OGH 13 Os 172/87, wyrok z dnia 22.12.2005, ECLI:AT:OGH0002:1974:RS0097405, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?ResultFunctionToken=02fd4fbb-1f71-4aa9-bafc-fbd55ac79eb1&Abfrage=Gesamtabfrage&SearchInAsylGH=&SearchInAvn=&SearchInAvsv=&SearchInBegut=&SearchInBgblAlt=&SearchInBgblAuth=&SearchInBgblPdf=&SearchInBks=&SearchInBundesnormen=&SearchInBvb=&SearchInBvwg=&SearchInDok=&SearchInDsk=&SearchInErlaesse=&SearchInGbK=&SearchInGemeinderecht=&SearchInGemeinderechtAuth=&SearchInJustiz=&SearchInKmGer=&SearchInLandesnormen=&SearchInLvvg=&SearchInLgbl=&SearchInLgblNO=&SearchInLgblAuth=&SearchInMrp=&SearchInNormenliste=&SearchInPruefGewO=&SearchInPvak=&SearchInRegV=&SearchInSpg=&SearchInUbas=&SearchInUmse=&SearchInUpts=&SearchInUvs=&SearchInVbl=&SearchInVerg=&SearchInVfgh=&SearchInVwgh=&ImRisSeitVonDatum=&ImRisSeitBisDatum=&ImRisSeit=&ResultPageSize=100&Suchworte=privatgutachten&Dokumentnummer=JJR_19741203_OGH0002_0120OS00135_7400000_001 (dostęp: 5.01.2026 r.).

wykorzystane jako dowód ekspercki w rozumieniu §§ 351 i następných ZPO¹¹⁰. Linia ta jest niezmienna i jest utrzymywana przez sądy niższych instancji¹¹¹.

Zgodnie z § 294 ZPO dokumenty prywatne, niezależnie od tego, czy sporządzone w formie papierowej, czy elektronicznej, stanowią pełny dowód, że oświadczenia w nich zawarte pochodzą od ich wystawców, pod warunkiem że są podpisane przez wystawców lub opatrzone ich znakiem sądowym, lub notarialnie poświadczonym. Prywatne opinie biegłego to nic innego jak dokumenty odzwierciedlające opinię ich autora, który nie podlega obowiązkom biegłego sądowego. Zatem, zgodnie z orzecznictwem, nie nadają się one do „wyłączonego uzasadnienia decyzji”¹¹². Oparcie przez sąd orzeczenia na ustaleniach z opinii prywatnej stanowi naruszenie przepisów prawa formalnego. Ustalenia dokonywane przez biegłego sądowego nie mogą być bowiem zastępowane przez ustalenia z prywatnych opinii biegłych lub oświadczeń stron¹¹³. Jeżeli zatem wynik opinii biegłego zastosowany przez sąd w konkretnej sprawie jest sprzeczny z wynikiem opinii prywatnie zleconej przez strony, sąd może bez uzasadniania tego stanowiska zgodzić się z opinią sądową, jeżeli uzna to za rozstrzygające i uzasadnione faktycznie¹¹⁴. Ocena ta jest aktem oceny dowodów, której nie można już zweryfikować w postępowaniu kontrolnym¹¹⁵. Wada prawna istniałaby tylko wtedy, gdyby ekspert sądowy naruszył zasady logicznego rozumowania lub obiektywnie weryfikowalne prawa ekspresji językowej przy formułowaniu konkluzji lub gdyby pominął, dokonując ostatecznych ustaleń i formułując wnioski, istotną część zebranych informacji¹¹⁶.

Większość spraw, w których Sąd Najwyższy wypowiedział stanowisko, zgodnie z którym sąd nie może dopuścić dowodu z opinii prywatnej, a w konsekwencji nie może oprzeć decyzji merytorycznej o ustalenia zawarte w tej opinii, dotyczyło sytuacji, w których istniała rozbieżność pomiędzy ustaleniami dokonanymi przez biegłego sądowego a ustaleniami zawartymi

¹¹⁰ OGH z dnia 22 grudnia 2016 r., RS0040636, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Rec htssatznummer=RS0040636&SkipToDocumentPage=True&SucheNachRechtssatz=True&SucheNachText=False&ResultFunctionToken=68d66748-84db-431e-92f6-99afcf5f7d7&Dokumentnummer=JJR_19871029_OGH0002_00700B00629_8700000_001 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹¹¹ Przykładowo, Sąd Apelacyjny w Linz wskazał, że „prywatne opinie biegłych można co najwyżej uznać za równoważne dokumentom prywatnym, ponieważ nie mogą być wykorzystane jako dowód biegłego w rozumieniu §§ 351 i nast. niemieckiego Kodeksu postępowania cywilnego (ZPO)”, zob. OLG Linz, wyrok z 21 stycznia 2022 r., 11Rs93/21g, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20220121_OLG0459_0110RS00093_21G0000_000&Suchworte=RL0000219 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹¹² OGH, wyrok z dnia 12 kwietnia 2011 r., 17Ob21/10b, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz-&GZ=17Ob21%2f10b&SkipToDocumentPage=True&SucheNachRechtssatz=False&SucheNachText=Tru e&ResultFunctionToken=e9228d4c-91bb-48f0-ac03-9e764e373e73&Dokumentnummer=JJT_20110412_OGH0002_01700B00021_10B0000_000 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹¹³ OLG Linz, wyrok z 21 stycznia 2022 r., 11Rs93/21g, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20220121_OLG0459_0110RS00093_21G0000_000&Suchworte=RL0000219 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹¹⁴ EvBl 1975/80; 9 Obs 21/87.

¹¹⁵ OGH z 29 września 2011 r., 8ob75/11d, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnu mmer=JJT_20110929_OGH0002_00800B00075_11D0000_000&Suchworte=RS0040636 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹¹⁶ RIS-Justiz RS0043168.

w opinii¹¹⁷ lub dopuszczalności oparcia apelacji na ustaleniach z prywatnej opinii¹¹⁸. W ocenie Sądu Najwyższego nie ma takiej kategorii spraw ani zagadnienia prawnego, w których dopuszczenie opinii prywatnej znajdowałoby uzasadnienie w przepisach procedury cywilnej. Sąd Najwyższy stwierdził, że:

nie ma wyraźnych podstaw do odejścia od utrwalonego orzecznictwa. Jeżeli ocena stanu faktycznego wymaga specjalistycznej wiedzy, Kodeks postępowania cywilnego przewiduje określoną procedurę: albo należy powołać biegłego, albo sąd za zgodą stron korzysta z własnej wiedzy. Przepisy te byłyby zbędne, gdyby dowód mógł być również dostarczony z prywatnych opinii biegłych¹¹⁹.

Austriacki Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 stycznia 2021 r. w wytycznych dla sądu niższej instancji określił reguły i tryb, jaki powinien zostać zastosowany przez sąd na wypadek zaistnienia wątpliwości odnośnie do opinii biegłego sądowego. W żadnym jednak razie, co wynika wprost z wyrażonego przez Sąd Najwyższy stanowiska, nie jest dopuszczalne zastąpienie opinii biegłego sądowego opinią prywatną. Sąd Najwyższy wskazał bowiem, że w toku dalszego postępowania należy przestrzegać następujących zasad:

- a) jeżeli sąd pierwszej instancji uzna opinię biegłego, którego powołał, za rozstrzygającą i wystarczającą, może ją przyjąć bez uzupełniania postępowania i na jej podstawie dokonać ustaleń;
- b) jeżeli jednak sąd pierwszej instancji uzna istniejącą opinię biegłego za niewystarczającą, wówczas – z uwagi na brak własnej ekspertyzy w rozumieniu art. 364 austriackiego Kodeksu postępowania cywilnego, należy zastosować procedurę określoną w art. 362 § 2 austriackiego Kodeksu postępowania cywilnego (uzupełnienie opinii biegłego przez wcześniej ustanowionego biegłego lub powołanie innego biegłego)¹²⁰.

W postępowaniu o ochronę renomy znaku towarowego Sąd Najwyższy odpowiadał na pytanie, czy Sąd Apelacyjny jako sąd II instancji, rozpoznając apelację, mógł dokonywać ustaleń na podstawie opinii prywatnych przedłożonych przez skarżącą. Jeżeli tak, to czy prawidłowość tych ustaleń – jak zauważył OGH – nie uprawnia Sądu Najwyższego do oceny ich wyniku; jeśli nie, to czy w postępowaniu odwoławczym należy dostrzec naruszenie prawa formalnego. Austriacki Sąd Najwyższy, odpowiadając na powyższe pytanie, stwierdził, że Sąd Apelacyjny

¹¹⁷ OGH 7 Ob 144/73 podobnie OGH 3 Ob 224/74 oraz OGH 1 Ob 606/78.

¹¹⁸ OGH 7 Ob 49/70 podobnie OGH 1 Ob 128/02h.

¹¹⁹ OLG Linz, wyrok z 21 stycznia 2022 r., 11Rs93/21g, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20220121_OLG0459_0110RS00093_21G0000_000&Suchworte=RL0000219 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹²⁰ OLG Linz, wyrok z 21 stycznia 2022 r., 11Rs93/21g, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20220121_OLG0459_0110RS00093_21G0000_000&Suchworte=RL0000219 (dostęp: 5.01.2026 r.).

naruszył przepisy prawa procesowego, w szczególności zawarte w § 351 i nast. ZPO. Zgodnie z § 351 ZPO, sąd musi powołać jednego lub więcej biegłych, jeśli przeprowadzenie dowodu z ich udziałem stanie się „konieczne”. Dzieje się tak zawsze, gdy sąd nie posiada „specjalistycznej wiedzy” wymaganej do oceny sprawy (§ 364 ZPO)¹²¹. Austriacki Sąd Najwyższy potwierdził zatem, że jeżeli ocena stanu faktycznego wymaga specjalistycznej wiedzy, ZPO przewiduje szczególną procedurę: albo należy powołać biegłego, albo sąd za zgodą stron korzysta z własnej wiedzy. Przepisy te byłyby zbędne, gdyby dowody można było uzyskać również za pomocą prywatnych opinii biegłych. Należy zatem zachować zasadę, że ustaleń w ramach opinii biegłego nie można zastępować treścią prywatnych opinii¹²².

Opinia biegłego uznana za „niezbędną” w rozumieniu § 351 i nast. austriackiego Kodeksu postępowania cywilnego (ZPO) nie może zostać zastąpiona prywatną opinią biegłego¹²³. Wyjątkiem od tej zasady jest zgoda strony przeciwnej na włączenie opinii prywatnej do materiału dowodowego. Sąd Najwyższy stwierdził zatem, że nie jest dopuszczalne zastępowanie opinii biegłego sądowego opinią prywatną, „chyba, że strona przeciwna wyraziła na to zgodę”¹²⁴.

Zarazem opinia sporządzona przez biegłego sądowego nie może zostać zakwestionowana przez stronę na etapie postępowania odwoławczego w zakresie, w jakim biegły dokonał ustaleń wymagających wiedzy eksperckiej. Sąd Najwyższy wskazał, że nie jest trafny argument skarżącego, oparty na błędnej ocenie prawnej, że opinie biegłych są dokumentami i powinny być interpretowane tak jak inne dowody zgromadzone w sprawie, stanowiąc tym samym kwestię prawną podlegającą ponownemu rozpatrzeniu. Stanowisko to Sąd Najwyższy uznał za nieprawidłowe¹²⁵. Biegli to osoby, których specjalistyczna wiedza ma na celu dostarczenie sędziemu wglądu w reguły doświadczenia lub normy prawne, lub które, w oparciu o swoją

¹²¹ W niniejszym postępowaniu Sąd Najwyższy wypowiedział się w przedmiocie badania konsumenckiego, gdzie – jak stwierdził – niewątpliwie wymagana jest specjalistyczna wiedza, w szczególności w dziedzinie statystyki; wiedzy tej zazwyczaj brakuje w przypadku rozstrzygnięcia przez sąd. Zob. OGH, wyrok z dnia 12 kwietnia 2011 r., 17Ob21/10b, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&GZ=17Ob21%2f10b&SkipToDocumentPage=True&SucheNachRechtssatz=False&SucheNachText=True&ResultFunctionToken=e9228d4c-91bb-48f0-ac03-9e764e373e73&Dokumentnummer=JJT_20110412_OGH0002_01700B00021_10B0000_000 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹²² OLG Linz, wyrok z 21 stycznia 2022 r., 11Rs93/21g, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20220121_OLG0459_0110RS00093_21G0000_000&Suchworte=RL0000219 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹²³ OGH, wyrok z dnia 12 kwietnia 2011 r., 17Ob21/10b, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&GZ=17Ob21%2f10b&SkipToDocumentPage=True&SucheNachRechtssatz=False&SucheNachText=True&ResultFunctionToken=e9228d4c-91bb-48f0-ac03-9e764e373e73&Dokumentnummer=JJT_20110412_OGH0002_01700B00021_10B0000_000 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹²⁴ OLG Linz, wyrok z 21 stycznia 2022 r., 11Rs93/21g, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20220121_OLG0459_0110RS00093_21G0000_000&Suchworte=RL0000219 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹²⁵ OGH z dnia 29 października 1987 r. 7Ob629/87, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_19871029_OGH0002_00700B00629_8700000_000&Suchworte=RS0040636 (dostęp: 5.01.2026 r.).

wiedzę specjalistyczną, mają ustalić fakty istotne dla sporu. Zadaniem biegłego jest przyczynienie się do ustalenia faktów istotnych dla rozstrzygnięcia w oparciu o swoją wiedzę. W zakresie, w jakim reguły doświadczenia biegłego mają służyć wyłącznie ustaleniu faktów istotnych dla rozstrzygnięcia, jego działalność mieści się w sferze czystego gromadzenia dowodów, ustalania faktów. Kontrola tej działalności biegłego na etapie odwołania jest zatem wykluczona. Jeśli biegły pozostaje w sferze faktów, jego wnioski i źródła informacji mogą być przedmiotem kontroli jedynie w przypadku błędnej oceny dowodów lub błędnego ustalenia faktów¹²⁶.

Sąd, jeśli oparł orzeczenie, odwołując się do ustaleń biegłego sądowego, nie jest zobowiązany do wyjaśniania ewentualnych sprzeczności między jego opinią a opinią prywatną, nawet jeśli autor prywatnej opinii został zaprzysiężony przez sąd¹²⁷. Może on natomiast bez dalszego dociekania przyjąć opinię biegłego, którą uzna za wiarygodną¹²⁸. Sąd Najwyższy zauważył, że prywatna opinia może stanowić podstawę do wnioskowania przez stronę o wyznaczenie biegłego przez sąd albo wyznaczenie nowego biegłego bądź też o sporządzenie opinii uzupełniającej¹²⁹.

Opinia prywatna nie może być zatem, na gruncie austriackiej ustawy procesowej (ZPO), dowodem na potwierdzenie okoliczności faktycznych wskazywanych przez stronę, jednakże – jak zauważono – może służyć sądowi do oceny okoliczności faktycznych. Sąd jest bowiem związany zasadą *freie Beweiswürdigung* (swobodna ocena dowodów, § 272 öZPO¹³⁰)

¹²⁶ OGH z dnia 29 października 1987 r. 7Ob629/87, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_19871029_OGH0002_0070OB00629_8700000_000&Suchworte=RS0040636 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹²⁷ OGH z dnia 2 września 1987 r., 9ObS21/87, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&GZ=-9ObS21%2f87&SkipToDocumentPage=True&SucheNachRechtssatz=False&SucheNachText=True&ResultFunctionToken=f69031a7-229e-43a6-b0d8-ec2fa2c3473c&Dokumentnummer=JJT_19870902_OGH0002_009OBS00021_8700000_000 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹²⁸ EvBl. 1975/80.

¹²⁹ OGH RS0040363 z dnia 25 września 2014 r., https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Rechtssatznummer=RS0040363&SkipToDocumentPage=True&SucheNachRechtssatz=True&SucheNachText=False&ResultFunctionToken=6c6f56c1-8f14-484b-ad36-5dcd1747894a&Dokumentnummer=JJR_19700422_OGH0002_0070OB00049_7000000_001 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹³⁰ § 272 öZPO: „(1) Das Gericht hat, sofern in diesem Gesetze nicht etwas anderes bestimmt ist, unter sorgfältiger Berücksichtigung der Ergebnisse der gesammten Verhandlung und Beweisführung nach freier Überzeugung zu beurtheilen, ob eine thatsächliche Angabe für wahr zu halten sei oder nicht.

(2) Es hat insbesondere in gleicher Weise zu entscheiden, welchen Einfluss es auf die Beurtheilung des Falles hat, wenn eine Partei die Beantwortung von Fragen verweigert, welche durch den Vorsitzenden oder mit dessen oder des Senates Zustimmung an sie gestellt werden.

(3) Die Umstände und Erwägungen, welche für die Überzeugung des Gerichtes maßgebend waren, sind in der Begründung der Entscheidung anzugeben”.

§ 272 öZPO: „(1) O ile nie określono inaczej w niniejszej ustawie, sąd, po dokładnym rozważeniu wyników całego przesłuchania i dowodów, orzeknie zgodnie ze swoim wolnym przekonaniem, czy stwierdzenie faktyczne należy uznać za prawdziwe, czy nie.

(2) W szczególności w ten sam sposób decyduje, jaki ma wpływ na ocenę sprawy, jeśli strona odmówi odpowiedzi na pytania skierowane przez sędziego przewodniczącego lub za zgodą sędziego przewodniczącego lub Senatu.

(3) Okoliczności i czynniki decydujące o orzeczeniu sądu powinny zostać określone w jego uzasadnieniu”.

i musi uwzględnić wszystkie przedstawione materiały, w tym prywatne raporty. Doktryna potwierdziła, że choć prywatne raporty nie mają formalnej władzy w postaci ekspertyzy sądowej, sędziowie muszą je rozpatrywać, jeśli są istotne. OGH wyjaśnił, że prywatne raporty nie mogą być utożsamiane z ekspertyzą sądową, ale mogą wpływać na ocenę sądową, jeśli są metodologicznie wiarygodne i dobrze uargumentowane. Gdy opinia prywatna wskazuje poważne wady w raporcie biegłego sądowego, sąd może być zobowiązany do zlecenia uzupełniającej ekspertyzy. W doktrynie podkreśla się, że ignorowanie opinii prywatnych ekspertów może budzić obawy o respektowanie standardu sprawiedliwości proceduralnej wynikającego z artykułu 6 EKPC¹³¹. Opinie prywatnych ekspertów stanowią zatem element uzasadnienia roszczeń lub zarzutów formułowanych przez strony¹³².

Zasada swobody oceny dowodów, jak wynika z powyższych spostrzeżeń, nie ma charakteru absolutnego i nie uprawnia sądu do zastępowania formalnego dowodu z opinii biegłego (§ 351 ZPO) prywatną ekspertyzą. O ile zatem sąd może dokonywać oceny przydatności dowodów, a także ich wartości dowodowej i wiarygodności, ustalając *in concreto*, hierarchię dowodów w okolicznościach konkretnej sprawy, to jednak zasada swobodnej oceny dowodów nie uprawnia sędziego do sięgania po środki, których ustawodawca nie uwzględnił w katalogu dowodów.

Austriacki Sąd Najwyższy zauważa podobieństwa istniejące pomiędzy stanowiskami doktryny austriackiej i niemieckiej nauki prawa¹³³ i odwołuje się do niemieckiej literatury prawniczej, w której panuje pogląd – podobnie jak w Niemczech¹³⁴, że prywatna opinia biegłego może w pewnych okolicznościach zostać wykorzystana jako „udokumentowany dowód faktyczny”. Może to jednak mieć zastosowanie jedynie wówczas, gdy to stwierdzenie faktyczne ma zostać uznane za prawdziwe ze względu na brak sporu, dla którego zgodnie z § 267 Kodeksu postępowania cywilnego w wyjątkowych przypadkach wystarczający może być brak uzasadnionego zaprzeczenia¹³⁵. Brak zgody strony przeciwnej na posłużenie się w toku postępowania opinią prywatną przesądza o niedopuszczalności wykorzystania jej w charakterze dowodu, nawet jeśli miałyby ona jedynie uzupełniać opinię biegłego sądowego.

¹³¹ Krammer, *Die „Allmacht“ des Sachverständigen*, „Schriftenreihe Niederösterreichische Juristische Gesellschaft“ 1990, Heft 54 cyt. za: J. Stahl, załącznik nr 2 do niniejszego raportu, s. 3.

¹³² J. Stahl, Załącznik nr 2 do niniejszego raportu, s. 3.

¹³³ OLG Linz, wyrok z 21 stycznia 2022 r., 11Rs93/21g, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20220121_OLG0459_0110RS00093_21G0000_000&Suchworte=RL0000219 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹³⁴ BGH III ZR 233/84 = BGHZ 98, 32; VIII ZR 62/92 = NJW-RR 1994, 255.

¹³⁵ OGH z dnia 25 września 2025 r., RIS-Justiz RS0039927, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Rechtssatznummer=RS0039927&SkipToDocumentPage=True&SucheNachRechtssatz=True&SucheNachText=False&ResultFunctionToken=e675c85f-0e84-4635-8eec-f2762182ddd9&Dokumentnummer=JJR_19820729_OGH0002_0070OB00799_8100000_005 (dostęp: 5.01.2026 r.). Podobnie: OGH z dnia 23 marca 2011 r., zuletzt 17 Ob 1/11p mwN, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&GZ=17Ob1%2f11p&SkipToDocumentPage=True&SucheNachRechtssatz=False&SucheNachText=True&ResultFunctionToken=1ba7e971-56f0-4964-ad27-e7b18f08bef0&Dokumentnummer=JJT_20110323_OGH0002_0170OB00001_11P0000_000 (dostęp: 5.01.2026 r.).

OGH stwierdza, że wykorzystanie jako dowodu prywatnej opinii złożonej przez stronę bez zgody strony przeciwnej prowadzi do naruszenia prawa formalnego, w tym wypadku art. 503 § 2 ZPO, a w konsekwencji skutkuje uchycieniem wyroku¹³⁶.

Podsumowując, należy stwierdzić, że opinie prywatne w Austrii na gruncie cywilnego prawa procesowego mogą być przydatne w trojakiemu rodzaju celach. Po pierwsze, mogą służyć wzmocnieniu stanowiska strony i zawartej w nim argumentacji; po drugie, mogą służyć do przekonania sądu o potrzebie (niezbędności) powołania biegłego sądowego, a zatem niezbędnoci dopuszczenia nowych dowodów; po trzecie, mogą tworzyć kontekst dla okoliczności faktycznych wykazywanych przy pomocy innych dowodów, obligując sąd do zajęcia stanowiska w przedmiocie zawartej w opinii argumentacji. Odniesienie się przez sąd do ustaleń z opinii prywatnej nie jest równoznaczne z oceną, jakiej sąd dokonuje w odniesieniu do dowodów, albowiem sama ocena nie skutkuje zmianą statusu opinii prywatnej w ten sposób, by mogła ona zostać zaliczona w poczet dowodów.

2. Niemcy

Niemiecki Kodeks postępowania cywilnego (dZPO)¹³⁷ nie zawiera postanowień, które pozwalałyby na przyznanie opiniom prywatnym statusu dowodu. Opinie prywatne stanowią na gruncie przyjętych w nim rozwiązań wzmocnienie stanowiska strony i są zaliczane do dokumentów prywatnych¹³⁸ w rozumieniu art. 416 dZPO. Zgodnie z tym przepisem dokumenty prywatne, o ile są podpisane przez wystawców lub notarialnie poświadczone, stanowią dowód na to, że oświadczenia w nich zawarte zostały złożone przez ich wystawców. Nie stanowią one dowodu prawdziwości treści, która podlega swobodnej ocenie dowodów przez sąd.

Zasada swobodnej oceny dowodów została wyrażona w § 286 dZPO¹³⁹ i oznacza, że:

sąd na podstawie własnego swobodnego przekonania i biorąc pod uwagę całość postępowania oraz wyniki wszelkich czynności dowodowych, rozstrzyga, czy twierdzenie

¹³⁶ OLG Linz, wyrok z 21 stycznia 2022 r., 11Rs93/21g, https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20220121_OLG0459_0110RS00093_21G0000_000&Suchworte=RL0000219 (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹³⁷ Zivilprozessordnung, <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹³⁸ Katzenmeier, Vor §§ 402 i nast., [w:] Prütting/Gehrlein, ZPO-Kommentar, Rn. 8; Bundesgerichtshof (BGH), 8.7.2009 – VIII ZR 314/07 (LG Oldenburg), NJW 2009, 2894–2895, cyt. za: J. Fortunat Stagl, załącznik nr 3 s. 1.

¹³⁹ Art. 286 posiada brzmienie: (zob. „(1) Das Gericht hat unter Berücksichtigung des gesamten Inhalts der Verhandlungen und des Ergebnisses einer etwaigen Beweisaufnahme nach freier Überzeugung zu entscheiden, ob eine tatsächliche Behauptung für wahr oder für nicht wahr zu erachten sei. In dem Urteil sind die Gründe anzugeben, die für die richterliche Überzeugung leitend gewesen sind. (2) An gesetzliche Beweisregeln ist das Gericht nur in den durch dieses Gesetz bezeichneten Fällen gebunden”, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/_286.html (dostęp: 5.01.2026 r.).

faktyczne strony należy uznać za prawdziwe, czy nieprawdziwe. Wyrok powinien zawierać uzasadnienie, w którym sąd przedstawia motywy rozstrzygnięcia, w szczególności przyczyny uzasadniające uwzględnienie jednych dowodów i pominięcie innych (1). Sąd jest zobowiązany do rozszerzenia postępowania dowodowego na świadków i biegłych, a także inne uzyskane dowody tylko w przypadku złożenia wniosku o przeprowadzenie dowodu. Wniosek o przeprowadzenie dowodu podlega odrzuceniu, jeżeli przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne (2). Odrzucenie wniosku może nastąpić jedynie wtedy, gdy fakt, który ma zostać udowodniony, został już udowodniony albo jest oczywisty, albo gdy nie ma związku między nim a przedmiotem orzeczenia, albo gdy dowód jest niedopuszczalny (3).

Ustawodawca niemiecki do katalogu dowodów zaliczył wprost opinię sporządzoną przez biegłych sądowych (§ 286), jednak nie przyznał statusu dowodu opiniom prywatnym sporządzonym na zlecenie strony. Zarazem wyrażona w § 286 dZPO zasada swobody oceny dotyczy tylko tych środków, które dZPO zalicza w poczet dowodów. Oznacza to, że oparcie orzeczenia przez sąd o ustalenia zawarte w opinii prywatnej musiałyby nastąpić wbrew literalnemu brzmieniu § 286 dZPO, a w konsekwencji stanowić będzie naruszenie prawa formalnego, co zostało potwierdzone zarówno przez orzecznictwo, jak i niemiecką doktrynę prawniczą.

Niemiecki Sąd Najwyższy wielokrotnie podkreślał, że opinie prywatne stanowią część faktycznych argumentów strony (*Parteivorbringen*)¹⁴⁰, ale nie mogą zostać formalnie zaliczone w poczet dowodów¹⁴¹. Bundesgerichtshof (BGH) zauważył w jednym z wyroków, że opinia prywatnego eksperta nie może być traktowana jako równoważna z ekspertyzą sporządzoną na polecenie sądu przez wyznaczonego biegłego sądowego, ponieważ brakuje jej proceduralnych gwarancji neutralności¹⁴². BGH podkreślił także, że dopuszczenie opinii prywatnych i przeprowadzenie z nich dowodu stanowiłoby ponadto naruszenie zasady bezpośredniości¹⁴³ wyrażonej w § 355 dZPO¹⁴⁴.

¹⁴⁰ BGH, Decyzja 13 listopad 2013 r. – IV ZR 224/13, <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Text=IV%20ZR%20224/13> (dostęp: 5.01.2026 r.) podobnie BGH, wyrok 19 luty 2003 r. – IV ZR 321/02, <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Text=IV%20ZR%20321/02> (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹⁴¹ Katzenmeier, Vor §§ 402 i nast., [w:] Prütting/Gehrlein, ZPO-Kommentar, Rn. 8; Bundesgerichtshof (BGH), 8.7.2009 – VIII ZR 314/07 (LG Oldenburg), NJW 2009, 2894–2895.

¹⁴² BGH, 27.05.1982 – III ZR 201/80 (Kolonien), NJW 1982, 2874.

¹⁴³ BGH, 18.09.2013 – V ZR 286/12, <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=BGH&Datum=18.09.2013&Aktzeichen=V%20ZR%20286/12> (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹⁴⁴ Zgodnie z tym przepisem: „(1) Przeprowadzenie dowodu odbywa się przed sądem rozpoznającym sprawę. Może być ono przekazane wyłącznie członkowi sądu rozpoznającego sprawę albo innemu sądowi w przypadkach określonych w niniejszej ustawie; (2) Od postanowienia o przeprowadzeniu jednego lub drugiego sposobu przeprowadzenia dowodu nie przysługuje odwołanie.

§ 355: „(1) Die Beweisaufnahme erfolgt vor dem Prozessgericht. 2Sie ist nur in den durch dieses Gesetz bestimmten Fällen einem Mitglied des Prozessgerichts oder einem anderen Gericht zu übertragen.

Jedynie zatem dowód z opinii sporządzonej przez wyznaczonego przez sąd biegłego może stanowić dowód na okoliczność ustalania spornych faktów oraz dokonywania ich ocen. Sąd dokonuje wyboru biegłego i powierza mu do wykonania zadania na podstawie § 404 dZPO. Przed powołaniem biegłego sąd może wysłuchać stron w sprawie osoby biegłego. Sąd może także zwrócić się do stron o wskazanie osób, którym może być powierzona funkcja biegłych. Jeżeli strony dojdą do porozumienia co do osoby biegłego, sąd uwzględnia ich stanowisko. Sąd może ograniczyć się do powołania jednego biegłego albo powołać kilku biegłych. Może powołać także innych biegłych w miejsce pierwotnie wyznaczonego. Strony posiadają zatem wpływ nie tylko na wydanie przez sąd decyzji o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego, ale także na wybór osoby biegłego, a nadto mogą proponować liczbę biegłych. Sąd jest związany treścią porozumienia zawartego między stronami w przedmiocie wyboru osoby biegłego. Oznacza to, że strony co prawda nie mogą dokonywać wyboru własnych ekspertów ani przedstawiać ich opinii (opinii prywatnych), oczekując, że będzie ona miała równoprawny status z opinią biegłego sądowego, ale jednak wybór osoby biegłego jest (może być) rezultatem ich aktywności procesowej.

Pomimo że opinie prywatne nie zostały zaliczone do katalogu dowodów, to jednak oddziałują na bieg postępowania i mogą rzutować na jego wynik. Niemieckie sądy zauważają, że po pierwsze, opinia prywatna stanowi realizację prawa strony do wysłuchania (§ 103 dZPO), a także, po drugie, może wpłynąć na ocenę stanowiska wyrażonego przez biegłego sądowego oraz, po trzecie, uzasadniać potrzebę dopuszczenia nowych dowodów, w tym przesądzić o ustanowieniu nowych biegłych lub przeprowadzeniu dowodu z przesłuchania świadków. Ponadto, jeśli strony wyrażą zgodne stanowisko w przedmiocie dopuszczenia dowodu z opinii prywatnej, to zgoda stron jest wystarczająca do tego, aby sąd uwzględnił opinię w materiale dowodowym i wziął ją pod uwagę przy wydawaniu orzeczenia.

BGH wielokrotnie podkreślał, że posłużenie się przez stronę opinią prywatną nie pozwala, by sąd zignorował ją z tej przyczyny, że nie stanowi samodzielnego dowodu w sprawie. BGH spostrzegł, że nieskorzystanie przez sąd ze środka, który formalnie nie został zaliczony w poczet dowodów, stanowi naruszenie prawa do wysłuchania przez sąd skodyfikowanego w § 103 dZPO¹⁴⁵. Zarazem w innym orzeczeniu zwrócił uwagę, że co prawda ustawodawca nie gwarantuje prawa strony do wezwania prywatnego eksperta na świadka, jednakże strona może w każdym razie skonsultować się z prywatnym ekspertem na poparcie swojego postępowania ustnego i zasięgnąć od niego porady¹⁴⁶.

(2) Eine Anfechtung des Beschlusses, durch den die eine oder die andere Art der Beweisaufnahme angeordnet wird, findet nicht statt".

¹⁴⁵ BGH, 18 września 2013 r. - V ZR 286/12, <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=BGH&Datum=18.09.2013&Aktenzeichen=V%20ZR%20286/12> (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹⁴⁶ BGH, 14 października 2008 r. - VI ZR 7/08, <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=BGH&Datum=14.10.2008&Aktenzeichen=VI%20ZR%207/08> (dostęp: 5.01.2026 r.).

Opinia prywatna ma większe znaczenie, co wyraża się w tym, że nakłada na sąd obowiązek odniesienia się do jej treści, jeśli strona podważa w niej stanowisko biegłego sądowego. W wyroku z 26 lutego 2020 r. BGH stwierdził, że jeżeli strona przedstawi opinię prywatną, której ustalenia pozostają sprzeczne z ustaleniami wyznaczonego przez sąd eksperta, sędzia nie może rozstrzygać sporu między ekspertami, dając pierwszeństwo jednemu z nich bez oczywistego i logicznie zrozumiałego uzasadnienia¹⁴⁷. Powyższe stanowisko stanowi kontynuację zapoczątkowanej kilka dekad temu linii orzeczniczej, zgodnie z którą sędzia nie może rozstrzygać sporu między kilkoma ekspertami, dając pierwszeństwo jednemu z nich¹⁴⁸.

Na gruncie aktualnego orzecznictwa jednolicie wypowiedzany jest pogląd, zgodnie z którym sędzia ma obowiązek zbadać sprzeczności między oświadczeniami złożonymi przez kilku ekspertów z urzędu i zająć się nimi, nawet jeśli jest to kwestia opinii prywatnej¹⁴⁹. Jeżeli wyznaczony przez sąd biegły nie jest w stanie rozwiązać zastrzeżeń wynikających z opinii prywatnej albo poprzez pisemne uzupełnienie opinii, albo na rozprawie, sędzia musi uzyskać dalszą opinię w zakresie swojego obowiązku wyjaśnienia sprawy¹⁵⁰ zgodnie z § 412 dZPO¹⁵¹.

W wyjątkowych sytuacjach sąd może przestać na opinii prywatnej, nie powołując biegłego sądowego. Ma to miejsce wtedy, gdy obie strony zgodzą się na wykorzystanie opinii prywatnej, uznając, że jest ona wystarczająca, aby udzielić wiarygodnych odpowiedzi na istotne pytania wymagające wiedzy specjalnej¹⁵². Stanowisko sądu w zakresie, w jakim poprzestaje na opinii prywatnej ze względu na zgodę stron, stanowi realizację dyspozycji wynikającej z § 284 dZPO odnoszącej się do zasady dopuszczania i przeprowadzania dowodu. W § 284 postanowiono bowiem, że za zgodą stron sąd może przeprowadzić dowód w sposób, który uzna za właściwy. Zgoda ta może być ograniczona do indywidualnego przeprowadzenia dowodu. Może zostać cofnięta jedynie w przypadku istotnej zmiany sytuacji procesowej przed rozpoczęciem przeprowadzania dowodu, którego dotyczy.

W systemie niemieckim, podobnie jak na gruncie ustawodawstwa innych państw europejskich, istnieją zasadnicze różnice pomiędzy statusem i rangą dowodową opinii sporządzonych

¹⁴⁷ BGH, decyzja z dnia 26.02.2020 r. – IV ZR 220/19, https://www.ibr-online.de/Suche/index.php?S_Volltext=IV%20ZR%20220%2F19&Treffermarkierung=Aus#urteil (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹⁴⁸ BGH, wyroki 4. Marzec 1980 – V ZR 6/79, VersR 1980, 533; z 23, <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Text=V%20ZR%206/79> (dostęp: 5.01.2026 r.) podobnie BGH 23 września 1986 – VI ZR 261/85, NJW 1987, 442; BGH z 20. Lipiec 1999 – X ZR 121/96, NJW-RR 2000, 44.

¹⁴⁹ BGH, 11.11.2014 – VI ZR 76/13, <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=BGH&Datum=11.11.2014&Aktenzeichen=VI%20ZR%2076/13> (dostęp: 5.01.2026 r.).

¹⁵⁰ BGH 26.02.2020 – IV ZR 220/19 – ust. 2, <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=OLG%20Brandenburg&Datum=10.04.2025&Aktenzeichen=10%20U%2054/24> (dostęp: 5.01.2026 r.). „1) Sąd może zlecić sporządzenie nowej opinii biegłego od tego samego lub innego biegłego, jeżeli uzna, że opinia biegłego jest niewystarczająca”.

¹⁵¹ Zgodnie z § 412 dZPO(2): „Sąd może zlecić sporządzenie opinii biegłego od innego biegłego, jeżeli po przedłożeniu opinii biegłego skutecznie zakwestionowano jego opinię”.

¹⁵² BGH, 05-05-1986 – III ZR 233/84 (Hamburg), NJW 1986, 3077, beck-online; Röß, komentarz do § 402, [w:] Musielak/Voit (red.), ZPO-Kommentar, Rn. 5.

na zobowiązanie sądu przez biegłych sądowych a opiniami prywatnymi sporządzonymi na zlecenie stron postępowania i złożonymi do akt bez zarządzenia sądu. Prawo niemieckie, w odróżnieniu od ustawodawstwa państw zaliczanych tradycyjnie do systemów prawa romańskiego, rygorystycznie i jednoznacznie odmawia przyznania opiniom prywatnym rangi dowodu, kwalifikując je jako dokumenty prywatne, zawierające oświadczenia nieposiadające rangi dowodowej. Pomimo to opinie prywatne są często wykorzystywanym przez strony środkiem, za pomocą którego strony dowodzą prawidłowości i wagi swojego stanowiska. Zachowanie stron, jak się wydaje, jest przejawem pragmatyki procesowej. Strony dostrzegają, że złożenie opinii prywatnej przynosi rezultaty wykraczające poza zwykłe metody wzmacniania argumentacji w pismach procesowych. Opinia prywatna obliuguje bowiem sąd do odniesienia się do zawartego w niej stanowiska. Istnieje zatem rozbieżność pomiędzy znaczeniem, jakie opiniom prywatnym nadaje prawo formalne, ściśle rozumiane, a znaczeniem, jakie opiniom prywatnym przypisuje orzecznictwo i doktryna. Choć sądy niemieckie, rzadziej niż ma to miejsce w innych państwach, odwołują się do zasady kontrydiktoryjności i prawa stron do czynnego udziału w postępowaniu oraz prawa strony do wysłuchania, to jednak wypracowały linię, która nakazuje dostrzeganie ustaleń zawartych w opiniach prywatnych i nie pozwala na ich ignorowanie. Doktryna i orzecznictwo niemieckie, odnosząc się do zasady swobodnej oceny dowodów, upatrują w niej, z jednej strony, ciężącego na sądzie obowiązku uwzględniania wszelkich środków, które prowadzą do wydania prawidłowego orzeczenia, co otwiera drogę do wykorzystania opinii prywatnych na potrzeby postępowania, a z drugiej strony, wyprowadzają z niej ograniczenia w zakresie dopuszczalności swobodnego poszerzania przez sąd katalogu dowodów, co zamyka, co do zasady, stronom możliwość korzystania z doradztwa prywatnych konsultantów.

Podsumowanie

Istnieją istotne różnice w podejściu ustawodawców państw europejskich do zasadności i potrzeby ustanawiania ścisłych rozwiązań prawnych regulujących dopuszczalność włączenia opinii prywatnej w poczet materiału dowodowego. Każdy z badanych systemów prawnych uwzględnia możliwość posłużenia się przez stronę procesu oświadczeniem wiedzy sporządzonym na zlecenie strony i złożonym do akt sprawy, jednakże judykatura, a niekiedy ustawodawca, przypisują opiniom prywatnym niejednolity status, co w konsekwencji prowadzi do wywołania odmiennych skutków procesowych. Zarazem koncepcje te ewoluują w kierunku wzmocnienia pozycji procesowej stron postępowania cywilnego, co odnosi się przede wszystkim do państw systemu romańskiego. Ewolucja podejścia wynika także z potrzeby wprowadzania zmian systemowych, które mają na celu wspieranie polubownych form rozwiązywania sporów i formalizowania trybów postępowania mediacyjnych.

O ile zatem w państwach tradycyjnie zaliczanych do systemu romańskiego, takich jak Hiszpania, Włochy, Francja, Belgia, przyjmuje się, co do zasady, za dopuszczalne włączenie opinii prywatnej w poczet materiału dowodowego, o tyle w systemie germańskim (Niemcy i Austria) opinia prywatna może być zasadniczo wykorzystana jedynie jako wzmocnienie stanowiska stron i jest uznawana za dokument prywatny.

Szczególne znaczenie, zważywszy na ewentualną perspektywę zmiany krajowej procedury cywilnej, posiadają te rozwiązania, które wprost regulują status doradcy strony (konsultanta strony), umożliwiając w ten sposób stronie, w tym poprzez składane przez doradcę opinie na piśmie, czynny udział w procesie zbierania dowodów i wpływ na wynik sprawy.

W państwach systemu romańskiego ujawniają się trojakiemu rodzaju koncepcje ustalania statusu opinii prywatnych i oceny ich przydatności w procesie cywilnym. Pierwsza, realizowana w Hiszpanii, w której opiniom prywatnym ustawodawca *ex lege* przyznaje wartość autonomicznych dowodów, poddawanych swobodnej ocenie sądu na takich samych zasadach, jakie sędzia stosuje w odniesieniu do całości zgromadzonego materiału dowodowego

(art. 335(2) LEC). W systemie hiszpańskim przewidziano zarazem prekluzję na składanie raportów prywatnych biegłych, które strona może wnieść nie później niż wraz z pozwem lub odpowiedzią na pozew. Strona może zatem posłużyć się opinią prywatną i powoływać się na zawarte w niej ustalenia, jednakże nie jest to równoznaczne z możliwością korzystania z wiedzy i wsparcia doradcy na kolejnych etapach postępowania. Włączenie opinii prywatnych do katalogu dowodów nie oznacza zatem, że ustawodawca przyznaje opinii prywatnej równorzędny status z dowodem z opinii biegłego sądowego.

W innej koncepcji realizowanej w systemie włoskim, pomimo, że ustawodawca przewiduje możliwość złożenia, zarówno przez biegłego sądowego, jak i konsultanta technicznego strony, pisemnych raportów, to – jak się wydaje – inny jest zarówno zakres, jak i cel sporządzanej przez konsultanta opinii (raportu), a nadto inny jest także charakter czynności, do których wykonywania konsultant został powołany. Opinia sporządzona przez konsultanta różni się zatem od opinii biegłego co do jej zakresu, terminu złożenia, a także skutków, jakie wywołuje. Opinia sporządzona przez konsultanta strony stanowi bowiem polemikę z ustaleniami biegłego sądowego, jest składana na etapie końcowym procesu i stanowi jedną z wielu czynności, jakich konsultant w toku postępowania mógł dokonywać na rzecz strony.

Trzecia koncepcja, obecna na gruncie systemu francuskiego i belgijskiego, choć nadal systemy te cechują się istotnymi odrębnościami, łączy podobne podejście do procesu dowodzenia i istoty dowodu. W koncepcji tej zakłada się, jak wynika z treści art. 8.8 belgijskiego Kodeksu sądowego, że „jeżeli prawo nie stanowi inaczej, dowód można przedstawić za pomocą dowolnego środka dowodowego”. Zarazem dowód, którego sąd nie może pominąć, rozstrzygając sprawę, to dowód, który ma charakter kontradiktoryjny. Jak stwierdził francuski Sąd Kasacyjny w wyroku z 4 grudnia 2024 r.:

Sędzia nie może odmówić zbadania opinii biegłego sporządzonej na wniosek strony, jeżeli po jej należytych przedłożeniu w toku postępowania została ona poddana dyskusji w trybie kontradiktoryjnym i jest poparta innymi dowodami.

W konsekwencji opinia sporządzona przez konsultanta na zlecenie strony może zostać zaliczona w poczet materiału dowodowego, a ponadto może stanowić podstawę wydania merytorycznego rozstrzygnięcia wówczas, gdy w ocenie sądu ma charakter kontradiktoryjny, co oznacza – co najmniej – że strona przeciwna mogła się z nią zapoznać i opinia została poddana debacie.

Bibliografia

Akty prawne

Ancien Code civile napoléonien de 1804 r., https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=1807-09-03&numac_search=1804032150&page=2&lg_txt=F&caller=list&1804032150=4&trier=promulgation&view_numac=1804032130fr&dt=CODE+CIVIL&fr=f&choix1=ET (dostęp: 5.01.2026 r.).

Disposizioni di attuazione del codice di procedura civile, <https://www.brocardi.it/disposizioni-per-attuazione-codice-procedura-civile/titolo-iii/capo-ii/sezione-ii/art90.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

Code civile, https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=2019-05-14&numac_search=2019A12168&page=1&lg_txt=F&caller=list&2019A12168=8&trier=promulgation&view_numac=1804032130fr&dt=CODE+CIVIL&fr=f&choix1=ET (dostęp: 5.01.2026 r.).

Code de procédure civile, <https://www.legifrance.gouv.fr> (dostęp: 5.01.2026 r.).

Code judiciaire, https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=1967-10-31&numac_search=1967101052&page=1&lg_txt=F&caller=list&1967101052=2&trier=promulgation&view_numac=2022b30600fx1804032130fr&dt=CODE+JUDICIAIRE&fr=f&choix1=ET (dostęp: 5.01.2026).

Codice di procedura civile, <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-secondo/titolo-i/capo-ii/sezione-iii/art201.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

Décret du 18.07.2025, une révolution de l'office du juge civil, 23 juillet 2025, site Web de l'Union syndicale des magistrats (USM), <https://www.union-syndicale-magistrats.org/decret-du-18-07-2025-une-revolution-de-loffice-du-juge-civil> (dostęp: 10.01.2026 r.).

Décret n° 2025-660 du 18 juillet 2025 portant réforme de l'instruction conventionnelle et recodification des modes amiables de résolution des différends, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000051919659> (dostęp: 5.01.2026 r.).

Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil, <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323&p=20250228&tn=0> (dostęp: 5.01.2026 r.).

Le Livre 8, La preuve, <https://www.ejustice.just.fgov.be> (dostęp: 5.01.2026 r.).

Zivilprozessordnung ZPO, <https://www.ris.bka.gv.at> (dostęp: 5.01.2026 r.).

Zivilprozessordnung, <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (dostęp: 5.01.2026 r.).

Literatura

Katzenmeier, Vor §§ 402 i nast., [w:] Prütting/Gehrlein, ZPO-Kommentar, Rn. 8; Bundesgerichtshof (BGH), 8.7.2009 – VIII ZR 314/07 (LG Oldenburg), NJW 2009, 2894–2895.

Krammer, *Die „Allmacht“ des Sachverständigen*, „Schriftenreihe Niederösterreichische Juristische Gesellschaft“ 1990, Heft 54.

Lencou D., *Évolution de l'expertise après le décret du 18 juillet 2025*, https://www.expertcomptablejudiciaire.org/uploads/document/file/558/LENCOU_d%C3%A9cret_18_7_2025.pdf (dostęp: 10.01.2026 r.).

Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil, <https://www.boe.es> (dostęp: 5.01.2026 r.).

Ley de Enjuiciamiento Civil – LEC, <https://www.boe.es> (dostęp: 5.01.2026 r.).

Mallard M., *Commentaire du décret du 18 juillet 2025 r.*, https://www.expertcomptablejudiciaire.org/uploads/document/file/557/MALLARD_d%C3%A9cret_18_7_2025.pdf (dostęp: 10.01.2026 r.).

Mouy S., *L'expertise privée peut désormais avoir la même valeur qu'une expertise judiciaire : les conditions*, <https://www.village-justice.com/articles/expertise-privée-peut-désormais-avoir-même-valeur-une-expertise-judiciaire-les,40939.html> (dostęp: 5.01.2026 r.).

Leclerc G., *Instruction conventionnelle: Pourquoi la réforme de l'accès au juge en 2025 bouleverse réellement la stratégie des avocats*, https://www.victorisavocat.com/blog/instruction-conventionnelle-pourquoi-la-reforme-de-laccès-au-juge-en-2025-bouleverse-reellement-la-strategie-des-avocats?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 10.01.2026 r.).

Pernot X., *Réforme de l'instruction conventionnelle et promotion de l'amiable en matière civile*, <https://optiondroitetaffaires.optionfinance.fr/la-lettre-option-droit-affaires/la-lettre-du-5-novembre-2025/reforme-de-linstruction-conventionnelle-et-promotion-de-lamiable-en-matiere-civile.html> (dostęp: 10.01.2026 r.).

Prada [w:] *La Prueba*, t. I: *La prueba en el proceso civil*, Valencia 2017.

Rylski P., *Prywatna opinia biegłego w postępowaniu cywilnym – analiza prawoporównawcza*, Warszawa 2009, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/PDF/2009/PRAWO%2OPRYWATNE/P-Rylski-Prywatna-opinia-bieg%C5%82ego-w-post%C4%99powaniu-cywilnym-2009.pdf>, s. 18 (dostęp: 5.01.2026 r.).

Orzecznictwo

BGH 23.09.1986 – VI ZR 261/85.

BGH, IV ZR 224/13.

BGH 26.02.2020 – IV ZR 220/19.

BGH IV ZR 321/02.

BGH z 20. Lipiec 1999 – X ZR 121/96, NJW-RR 2000, 44.

BGH, 05-05-1986 – III ZR 233/84 (Hamburg), NJW 1986, 3077, beck-online; Röß, komentarz do § 402, [w:] Musielak/Voit (red.), ZPO-Kommentar, Rn. 5.

BGH, 11.11.2014 – VI ZR 76/13.

BGH, 14.10.2008 – VI ZR 7/08.

BGH, 27.05.1982 – III ZR 201/80.

BGH, IV ZR 220/19.

BGH, V ZR 286/12

BGH, V ZR 286/12. BGH, V ZR 6/79, VersR 1980, 533.CAA de Toulouse, Juge des référés, 23/10/2025, 25TL00558.

Cassazione civile Sez. V ordinanza n. 11917 del 6 maggio 2021 (1 massima).

Cassazione civile Sez. II ordinanza n. 17118 del 20 giugno 2024 (1 massima).

Cassazione civile Sez. II sentenza n. 11133 del 26 ottobre 1995.

Cassazione civile Sez. III ordinanza n. 26144 del 7 settembre 2023 (1 massima).

Cassazione civile Sez. III ordinanza n. 4792 del 22 febbraio 2024 (1 massima).

Cassazione civile Sez. III sentenza n. 16471 del 15 luglio 2009 (1 massima).

Cassazione civile Sez. III sentenza n. 6155 del 13 marzo 2009 (1 massima).

Cassazione civile, Sez. III, ordinanza n. 17851 del 28 giugno 2024.

Cassazione civile, Sez. III, ordinanza n. 17851 del 28 giugno 2024, <https://www.brocardi.it/massimario/77230.html>.

Cassazione civile, Sez. III, ordinanza n. 17851 del 28 giugno 2024.

Cour de cassation, Chambre civile 3, du 23 mars 2005, 04-11.455.

Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 1 octobre 2014, 13-25.226, Inédit.

Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 4 décembre 2024, 23-14.2.

Cour de cassation, civile, Chambre civile 2, 15 octobre 2009, 08-16.582, Inédit.

Cour de cassation, civile, Chambre civile 3, 14 mai 2020, 19-16.278 19-16.279.

Cour de cassation, civile, Chambre civile 3, 30 janvier 2025, 23-15.414, Inédit.

OGH 1 Ob 128/02h.

OGH 1 Ob 606/78.

OGH 13 Os 172/87.

OGH 3 Ob 224/74.

OGH 7 Ob 144/73.
OGH 7 Ob 49/70.
OGH 7Ob629/87.
OGH 7Ob629/87.
OGH RS0039927.
OGH RS0040363.
OGH RS8ob75/11d.
OGH RS0040636.
OGH, 17Ob21/10b.
OLG Linz, 11Rs93/21g.
STS 1120/2025 – ECLI:ES:TS:2025:1120.
STS 125/2016, 3 de Marzo de 2016.
STS 1545/2023 – ECLI:ES:TS:2023:1545.
STS 1545/2023.
STS 31 marca 1997 (/2542).
STS 31 marca 1997 (/2542).
STS 31 marca 1997 (/2542).
STS 4716/2016 – ECLI:ES:TS:2016:4716.
STS 5.4. 2019 JR 208/2019.
STS, nr 141/2021, 15-03-2021 (SP/SENT/1091119).

Pozostałe źródła

Conciliateur de justice, <https://www.service-public.gouv.fr>.
Dizionario Giuridico, Cancelliere, <https://www.brocardi.it>.
La procédure participative, <https://www.justice.fr>.
Note (1), art. 101 CPC, <https://www.brocardi.it>.
Note (1), art. 424 CPC, <https://www.brocardi.it>.
Note (1), art. 61 CPC, <https://www.brocardi.it>.
Note (1), art. 62 CPC, <https://www.brocardi.it>.
Note (3) do art. 2101 CPC, <https://www.brocardi.it>.

Załączniki

Stagl J.F. – zał. nr 1 Niemcy

Stagl J.F. – zał. nr 2 Austria

Stagl J.F. – zał. nr 3 Hiszpania

Voet S. – zał. nr 4 Belgia

Wyszogrodzka S. – zał. nr 5 Francja

Wyszogrodzka S. – zał. nr 6 Włochy